

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE
POLISH ENTOMOLOGICAL SOCIETY

ISSN 0138-0737

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
(ENTOMOLOGICAL NEWS)

XXIII, 2

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych, polemiki, sprostowania itp. oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Prace publikowane są w języku polskim. Oryginalne prace materiałowe mogą być w uzasadnionych przypadkach drukowane w języku angielskim, z polskim streszczeniem w pełni prezentującym założenia i wyniki pracy oraz objaśnieniami tabel i rycin także w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadesłanych do druku nie powinna przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego wydruku (maszynopisu), włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte pod warunkiem pokrycia przez autora kosztów edycji objętości ponadnormatywnej (do nadsyłanych materiałów powinna być dołączona deklaracja autora odnośnie gotowości pokrycia tych kosztów, jednak już samo nadesłanie artykułu przekraczającego normatywną objętość traktowane będzie jako złożenie takiej deklaracji). Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania (za wyjątkiem sprawozdań ze Zjazdów PTEnt. i posiedzeń ZG PTEnt.), komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron znormalizowanego wydruku. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Wydruki należy nadsyłać w dwóch egzemplarzach, załączając obowiązkowo dyskietkę 3,5" z plikami przesyłanych tekstów (oddzielną dla każdego z nadsyłanych artykułów). Zaleca się stosowanie edytora tekstów Word dla Windows i zapisywanie plików w formacie .rtf. Teksty (a w szczególności ich pliki na dyskietce) nie mogą zawierać żadnych wyróżnień edytorskich (wersalików pisanych przy użyciu klawisza [Shift] lub [CapsLock], podkreśleń, pogrubień, wcięć wykonanych tabulatorem czy spacją itp.). Dopuszczalne są jedynie, zastosowane w odpowiednich miejscach wyróżnienia czcionki (np. kursywa dla łacińskich nazw taksonów, kapitaliki dla nazwisk), wykonane w ł a ś c i w y m i funkcjami edytora Word dla Windows. Tabele powinny być sporządzone w formie tekstu, w którym rzędy oddzielone są „twardym” przeniesieniem [Enter], a kolumny tabulatorem [Tab]; przebieg linii tabeli i ewentualnie ich grubość można zaznaczyć wyłącznie na wydruku, długopisem lub ołówkiem. Nadesłany tekst powinien zawierać:

- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów), dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z nazwą instytucji (podaną w formie skrótowej) i miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości pracy (we wszystkich oryginalnych pracach naukowych za wyjątkiem krótkich doniesień);
- key words (słowa kluczowe) w języku angielskim nie przekraczające dwóch wierszy znormalizowanego wydruku (w przypadku wszystkich oryginalnych prac naukowych, w tym krótkich doniesień);
- po głównym tekście artykułu, streszczenie w języku angielskim (polskim, w przypadku prac napisanych w języku angielskim), zawierające przedstawioną w zwięzły sposób treść i wyniki pracy (nie dotyczy to krótkich doniesień, materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.)

● Rysunki i wykresy (ryciny) należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze. Przyjmowane są także ryciny wykonane techniką komputerową w formatach: *.cdr, *.tif, *.jpg, *.gif, *.bmp. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie wydruku tekstu można zaznaczyć ołówkiem miejsca, na których mają być umieszczone ryciny, fotografie i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wiel-

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE
POLISH ENTOMOLOGICAL SOCIETY

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
(ENTOMOLOGICAL NEWS)

XXIII, 2

Redakcja

Lech BUCHHOLZ – redaktor naczelny, Jarosław BUSZKO, Janusz NOWACKI,
Małgorzata OSSOWSKA, Paweł SIENKIEWICZ – sekretarz,
Andrzej SZEPTYCKI, Bogdan WIŚNIEWSKI – zastępca redaktora naczelnego

Tłumaczenia, oraz weryfikacja tekstów w języku angielskim:
Bogdan WIŚNIEWSKI

Projekt graficzny znaczka PTEnt. wykonał Tomasz MAJEWSKI

Copyright © by Polskie Towarzystwo Entomologiczne and PRODRUK
Poznań 2004

ISSN 0138-0737
ISBN 83-88518-91-7

Wydano z pomocą finansową Komitetu Badań Naukowych

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. (61) 848 79 19

Wydanie I. Nakład 500 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.
Druk ukończono w sierpniu 2004 r.
Skład i druk: PRODRUK, ul. Błażeja 3, 61-611 Poznań, tel.: (61) 822 90 46.

TREŚĆ

Marek PRZEWOŻNY – Nowe stanowiska kałużnic (<i>Coleoptera: Hydrophiloidea</i>) w Polsce	69
Rafał RUTA, Paweł JAŁOZYŃSKI, Szymon KONWERSKI – Nowe stanowiska gnilików (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) w Polsce. Część 2. <i>Abraeinae</i> i <i>Saprininae</i>	81
Bogdan WIŚNIEWSKI, Katarzyna SZCZEPKO – <i>Trypoxylon fronticorne</i> GUSSAKOVSKIJ, 1936 – nowy dla Polski gatunek grzebacza (<i>Hymenoptera: Sphecidae</i>)	89

Materiały metodyczne i przeglądowe

Paweł BUCZYŃSKI, Krzysztof LEWANDOWSKI – Długo badana „terra incognita” – stan wiedzy o ważkach (<i>Odonata</i>) pojezierzy północno-wschodniej Polski	97
--	----

Krótkie doniesienia: 376 Stanowisko <i>Glaphyra marmottani</i> (BRISOUT) (<i>Coleoptera: Cerambycidae</i>) w okolicach Warszawy – M. WELNICKI; 377 <i>Dryops anglicanus</i> EDWARDS, 1909 (<i>Coleoptera: Dryopidae</i>) – nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej gatunek chrząszcza – Sz. KONWERSKI, M. PRZEWOŻNY; 378 <i>Hygrotus (Coelambus) polonicus</i> (AUBÉ, 1842) (<i>Coleoptera: Dytiscidae</i>) – nowe stanowisko rzadkiego chrząszcza w Polsce – M. PRZEWOŻNY, M. MIŁKOWSKI; 379 Nowe stanowiska <i>Gnathonus communis</i> (MARSEUL, 1862) (<i>Coleoptera: Histeridae</i>) w Polsce – A. BYK, S. MAZUR; 380 Interesujące chrząszcze (<i>Coleoptera</i>) odłowione w okolicach Młynar (Pojezierze Mazurskie) – J. BOROWSKI, A. BYK, S. BYK; 381 Nowe stanowiska gatunków z rodzaju <i>Gasteruption</i> LATREILLE, 1796 (<i>Hymenoptera: Gasteruptionidae</i>) w Polsce – B. WIŚNIEWSKI; 382 Nowe stanowiska dwu gatunków z rodzaju <i>Polistes</i> LATREILLE, 1802 (<i>Hymenoptera: Vespidae</i>) w Polsce – B. WIŚNIEWSKI; 383 Nowe dla Polski gatunki kuczmanów (<i>Diptera: Ceratopogonidae</i>) – R. SZADZIEWSKI, M. GWIZDAŁSKA, P. DOMINIAK	113
---	-----

Sylwetki entomologów

Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Entomologicznego	
2. Prof. dr hab. Lech BOROWIEC	121
Kronika	127
Recenzje	112

CONTENTS

Marek PRZEWOŻNY – New records of the <i>Hydrophiloidea</i> (Coleoptera) from Poland	69
Rafał RUTA, Paweł JAŁOSZYŃSKI, Szymon KONWERSKI – New records of the histereid beetles (Coleoptera: Histeridae) in Poland. Part 2. <i>Abraeinae</i> and <i>Saprininae</i>	81
Bogdan WIŚNIEWSKI, Katarzyna SZCZEPKO – <i>Trypoxylon fronticorne</i> GUSSAKOVSKI, 1936 (Hymenoptera: Sphecidae) – the species of digger wasp new for the Polish fauna	89

Methodical and review materials

Paweł BUCZYŃSKI, Krzysztof LEWANDOWSKI – Long studied „terra incognita” – the state of knowledge of dragonflies (<i>Odonata</i>) of the lakelands in north-eastern Poland	97
---	----

Short communications: 376 A record of <i>Glaphyra marmottani</i> (BRISOUT) (Coleoptera: Cerambycidae) in the surroundings of Warsaw, Poland – M. WEŁNICKI; 377 <i>Dryops anglicanus</i> EDWARDS, 1909 (Coleoptera: Dryopidae) – new beetle for the Wielkopolska-Kujawy Lowlands – Sz. KONWERSKI, M. PRZEWOŻNY; 378 <i>Hygrotus</i> (<i>Coelambus</i>) <i>polonicus</i> (AUBÉ, 1842) (Coleoptera: Dytiscidae) – new locality of the rare beetle in Poland – M. PRZEWOŻNY, M. MIŁKOWSKI; 379 New records of <i>Gnathonus communis</i> (MARSEUL, 1862) (Coleoptera: Histeridae) in Poland – A. BYK, S. MAZUR; 380 Interesting beetles (Coleoptera) collected near Młynary (Masurian Lakeland) – J. BOROWSKI, A. BYK, S. BYK; 381 New records of some species of the genus <i>Gasteruption</i> LATREILLE, 1796 (Hymenoptera: Gasteruptionidae) in Poland – B. WIŚNIEWSKI; 382 New records of two species of the genus <i>Polistes</i> LATREILLE, 1802 (Hymenoptera: Vespidae) in Poland – B. WIŚNIEWSKI; 383 Biting midges (<i>Diptera: Ceratopogonidae</i>) new for the Polish fauna – R. SZADZIEWSKI, M. GWIZDALSKA, P. DOMINIAK	113
--	-----

Entomologists

Honorary Members of the Polish Entomological Society	
2. Prof. dr hab. Lech BOROWIEC	121
Chronicle	127
Reviews	112

Wiad. entomol.	23 (2): 69-80	Poznań 2004
----------------	---------------	-------------

Nowe stanowiska kałużnic (*Coleoptera: Hydrophiloidea*) w Polsce

New records of the *Hydrophiloidea* (*Coleoptera*) from Poland

MAREK PRZEWOŹNY

Os. Czecha 72/19, 61-289 Poznań; e-mail: marekprzewozny@poczta.onet.pl

ABSTRACT: The paper presents new records of some species of *Hydrophiloidea* from Poland. There is also a correction of misdetermination of the specimen *Helophorus* (*Eutrichelophorus*) *micans* FALD. recorded mistakenly from Poland. An updated checklist of Polish *Hydrophiloidea* is given.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Helophoridae*, *Hydrochidae*, *Hydrophilidae*, new records, correction of determination, checklist, Poland.

Stan poznania kałużnic w Polsce, pomimo zintensyfikowania badań faunistycznych w ostatnich latach, jest nadal niezadowolający. Artykuł ten prezentuje kolejne stanowiska kilku rzadszych oraz nowych dla poszczególnych krain kałużnic. Jeśli nie zaznaczono inaczej okazy znajdują się w kolekcji autora.

HELOPHORIDAE

Helophorus (*Atracthelophorus*) *montenegrinus* KUWERT, 1885

- Bieszczady: Stuposiany (FV25), 3 VIII 1996, 2 exx., na światło lampy rtęciowej, leg. J. SIEKIERSKI.
- Tątry: Dolina Dudowa przy Dolinie Chochołowskiej (DV15), 25 VI 2002, 2 exx., leg. M. PRZEWOŹNY.

Gatunek w Polsce wykazywany zaledwie z dwóch krain: Beskidu Zachodniego i Pienin (BURAKOWSKI i in. 1976), w „Katalogu fauny Polski” podany jako *H. (A.) guttulus guttulus* (MOTSCH.). Bardzo zbliżony do pokrewnego

i pospolitego w Polsce *H. (A.) brevipalpis* (BEDEL), traktowanego wcześniej zresztą jako jego podgatunek. Gatunek częściowo o rozmieszczeniu górskim, wykazywany jednak także z nizinnej części Austrii (ANGUS 1992). Chrząszcz nowy dla fauny Bieszczadów i Tatr.

Helophorus (Cyphelophorus) tuberculatus GYLLENHAL, 1808

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło (CC38), łąki nad Wartą, wysiany z napływek, 11 V 1998, 1 ex., leg. M. KAŹMIERCZAK.

Gatunek szeroko rozmieszczony w całej Holarktyce, wszędzie jednak bardzo nielicznie i rzadko poławiany oraz wykazywany. Chrząszcz ten związany jest z torfowcami (*Sphagnum* spp.), w odróżnieniu jednak od pozostałych gatunków z rodzaju *Helophorus* FABR. (za wyjątkiem gatunków z podrodzaju *Empleurus* HOPE) nie żyje w wodzie, lecz znajdowany bywa pomiędzy wilgotnymi kępami torfowców przy brzegach zbiorników. Odławiany bywa także pod butwiejącymi szczątkami pochodzenia roślinnego, a także w napływach nad brzegiem morza (HANSEN 1987). W Polsce gatunek niezmiernie rzadko poławiany i wykazywany tylko z 7 krain. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej ostatni raz podawany ok. 50 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1976).

Helophorus (Helophorus) grandis ILLIGER, 1798

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Rogalinek (XT29), 29 IV 2000, w piasku nad brzegiem Warty, 1 ex.; 2 V 2001, nadwarciańska łąka, w rozlewisku po wylewie Warty, 6 exx., leg. M. PRZEWOŹNY.

Gatunek w Polsce bardzo rzadko spotykany, znany z 11 krain. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej wykazany ostatnio ok. 80 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1976).

HYDROCHIDAE

Hydrochus ignicollis MOTSCHULSKY, 1860

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Osieczna ad Leszno (XT15), 15 VII 1967, w sadzawce, 1 ex. (♀); 7 VIII 1977, staw bardzo zarośnięty *Phragmites australis* (CAV.) TRIN. ex STENDEL, *Carex* spp. i in., 1 ex. (♂), leg. et coll. W. MICHALSKI.

Gatunek niedawno wykazany z Polski, podany dotychczas z 3 krain: Pojezierza Mazurskiego, Niziny Mazowieckiej i Gór Świętokrzyskich (BURAKOWSKI i in. 2000; MAJEWSKI 1999; BIDAS, PRZEWOŹNY 2003). Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

*HYDROPHILIDAE**Berosus (Enoplurus) frontifoveatus* KUWERT, 1888

- Beskid Wschodni: Zydranowa (EV57), 30 V 2000, 1ex. (♀), leg. M. BUNALSKI.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło (CC38), 15 VIII 1997, 1 ex. (♀), leg. M. KAŻMIERCZAK.

Niedawna rewizja palearktycznych gatunków tego rodzaju (SCHÖDL 1991) wykazała, że podawany wcześniej z Polski *B. (E.) bispina* REICHE et SAULCY, jest gatunkiem występującym tylko wokół Morza Śródziemnego i w Europie Środkowej nie występuje, a wszystkie dane z tego rejonu należy odnieść do *B. (E.) frontifoveatus* KUWERT. W Polsce *B. (E.) bispina* REICHE et SAULCY był wykazywany z 4 krain: Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (BOROWIEC i KANIA 1991), Podlasia (KUBISZ i SZWAŁKO 1991a), Roztocza i Beskidu Wschodniego (KUBISZ i SZWAŁKO 1991b) – wszystkie powyższe dane dotyczą *B. (E.) frontifoveatus* KUWERT. Poza cechami pozwalającymi odróżnić go od *B. (E.) spinosus* STEV. podanymi przez KUBISZA i SZWAŁKĘ (1991a) te dwa gatunki można odróżnić zewnętrznie. U *B. (E.) frontifoveatus* KUWERT punktowanie przedplecza jest wyraźnie silniejsze i punkty wyraźnie zaczerńnione, natomiast u *B. (E.) spinosus* STEV. przedplecze punktowane jest delikatniej, a punkty nie są zaczerńnione – mają kolor przedplecza (SCHÖDL 1991).

Crenitis (Crenitis) punctatostrata (LETZNER, 1841)

- Tatry: Dolina Dudowa przy Dolinie Chochołowskiej (DV15), 25 VI 2002, 2 exx., leg. M. Przewoźny.
- Gatunek górski, w Polsce wykazywany z 5 krain. Z Tatr podany ostatnio ok. 80 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1976).

Enochrus (Lumetus) fuscipennis (THOMSON, 1884)

- Pojezierze Pomorskie: Piła vic. (XU19) oddz. 119; 29 IV 2001, bajorko z trzcinami, 3 exx. (1♂, 2♀), wytapiane, leg. R. RUTA.

Gatunek przez długi czas traktowany jako synonim *E. (L.) quadripunctatus* (HERBST), stosunkowo niedawno uznany za oddzielny gatunek. Niezmiernie podobny do wyżej wymienionego i do *E. (L.) halophilus* (BEDEL), z którymi tworzy kompleks blisko ze sobą spokrewnionych gatunków. Przez wielu autorów gatunki należące do tego kompleksu były traktowane bardzo różnie (HANSEN 1987). W związku z tym wszystkie starsze dane z Polski do-

tyczące tych gatunków należałoby zrewidować. Wśród gatunków tego kompleksu aparaty kopulacyjne samców właściwie są nieprzydatne w oznaczaniu. Odróżnia się je zewnętrznie. U *E. (L.) fuscipennis* (THOMSON) plama na przedpleczu jest większa niż u *E. (L.) quadripunctatus* (HERBST). Ubarwienie głowy samca *E. (L.) fuscipennis* (THOMSON) jest takie samo jak u samicy *E. (L.) quadripunctatus* (HERBST), czyli większa część głowy (ciemie, czoło i nadustek) oraz warga górna – czarne (występują tylko żółte plamy przyoczne). Samiec *E. (L.) quadripunctatus* (HERBST) ma natomiast zaczernione tylko ciemie, skąd czarna barwa w formie trójkąta wchodzi na czoło; nadustek i warga górna są żółte. Samce u przedstawicieli rodzaju *Enochrus* THOMSON posiadają większe, silniej zakrzywione oraz z większym zębem u podstawy, pazurki przednich stóp (HANSEN 1987). Gatunek nowy dla Jeziora Pomorskiego.

Cymbiodyta marginella (FABRICIUS, 1792)

- Bieszczady: Stuposiany (FV25), 3 VIII 1996, 1ex., na światło lampy rtęciowej, leg. J. SIEKIERSKI.
Gatunek nowy dla fauny Bieszczadów.

Limnoxenus niger (ZSCHACH, 1788)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Rogalinek (XT29), 2 V 2001, nadwarciańska łąka, w rozlewiskach po wylewie Warty, 1 ex., leg. M. PRZEWOŻNY.
Gatunek w Polsce bardzo rzadko spotykany, znany zaledwie z 7 krain. Większość danych pochodzi sprzed 50 a nawet 100 lat (BURAKOWSKI i in. 1976). Ostatnio wykazany jedynie na podstawie jednego egzemplarza z Polskiego Parku Narodowego (BUCZYŃSKI, PIOTROWSKI 2002).

Cercyon (Cercyon) littoralis (GYLLENHAL, 1808)

- Pobrzeże Bałtyku: Półwysep Helski, Jurata (CF56), 5 VII 2000, 1 ex., leg. A. GAWROŃSKI.
Obligatoryjny halobiont, szeroko rozprzestrzeniony wzdłuż wybrzeży morskich Bałtyku (HANSEN 1987). W Polsce bardzo rzadko spotykany, głównie nad Bałtykiem, ale od kilkudziesięciu lat nie wykazywany, a stanowiska śródlądowe są wątpliwe (BURAKOWSKI i in. 1976).

Cercyon (Cercyon) sternalis SHARP, 1918

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poligon Biedrusko ad Poznań (XU32), samolówka świetlna, 4 VI 2000, 1 ex.; 11 VI 2000, 1 ex., leg. U. WALCZAK;

Rogalinek (XT29), nadwarciańska łąka, na ścieżce tuż przy wodzie z rozlanej Warty, 2 V 2001, 1 ex., leg. M. PRZEWOŻNY.

W Polsce gatunek bardzo rzadko spotykany, wykazywany zaledwie z 3 krain (BURAKOWSKI i in. 1976).

Cercyon (Paracycreon) laminatus SHARP, 1873

– Bieszczady: Stuposiany (FV25), 3 VIII 1996, 2 exx., na światło lampy rtęciowej, leg. J. SIEKIERSKI.

Gatunek nowy dla fauny Bieszczadów.

Cryptopleurum subtile SHARP, 1884

– Bieszczady: Stuposiany (FV25), 3 VIII 1996, 1 ex., na światło lampy rtęciowej, leg. J. SIEKIERSKI.

Gatunek nowy dla fauny Bieszczadów.

Sphaeridium marginatum FABRICIUS, 1787

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło (CC38), VI 1999, 1 ex. (♂), leg. R. MATUSIAK; Krzyszkowo ad Poznań (XU12), 6 IV 2000, 1 ex. (♂); 19 VI 2000, 4 exx. (♂♂); 7 V 2001, 2 exx. (1♂, 1♀); 16 V 2001, 2 exx. (1♂, 1♀), leg. D. BAJERLEIN.

Gatunek dopiero niedawno uznany za odrębny, wcześniej traktowany tylko jako odmiana *S. bipustulatum* FABR. Samiec *S. marginatum* różni się wyraźnie od samca *S. bipustulatum* budową pazurków przednich stóp, które są znacznie większe, a samica brakiem obrzeżenia tyłu pokryw (HANSEN 1990).

Za przekazanie okazów dziękuję następującym osobom: Darii BAJERLEIN, Markowi BUNALSKIEMU, Arkadiuszowi GAWROŃSKIEMU, Maciejowi KAŻMIERCZAKOWI, Robertowi MATUSIAKOWI, Rafałowi RUCIE, Janowi SIEKIERSKIEMU, Urszuli WALCZAK, a za udostępnienie okazów do oznaczenia Panu Wojciechowi MICHALSKIEMU.

Dzięki uprzejmości kolegi Pawła BUCZYŃSKIEGO miałem możliwość obejrzenia okazu, na podstawie którego został z Polski wykazany *Helophorus (Eutrichelophorus) micans* FALDERMANN, 1835 (BUCZYŃSKI 1999). Po sprawdzeniu oznaczenia okazało się, że okaz ten należy do gatunku *Helophorus (Helophorus) aequalis* THOMSON, 1868. Oznaczenie więc niniejszym prostuję. W związku z tym *H. micans* FALD. nie został jeszcze w Polsce stwierdzony.

Ponieważ zarówno w nazewnictwie jak i klasyfikacji taksonów szczebla ponadgatunkowego kałużnic zaszły dość duże zmiany w porównaniu z „Katalogiem fauny Polski”, zamieszczam poniżej aktualną, najpowszechniej uznawaną systematykę *Hydrophiloidea* (HANSEN 1987, 1991, 1995; ANGUS 1992) wraz z listą gatunków wykazanych z Polski.

Nadrodzina: *Hydrophiloidea*

Rodzina: *Helophoridae*

Rodzaj: *Helophorus* FABRICIUS, 1775

[= *Elophorus* FABRICIUS, 1775]

Podrodzaj: *Atractelophorus* KUWERT, 1886

1. *Helophorus (Atractelophorus) arvernicus* MULSANT, 1846

2. *Helophorus (Atractelophorus) brevipalpis* BEDEL, 1881

[= *Helophorus (Atractelophorus) guttulus brevipalpis* BEDEL, 1881]

3. *Helophorus (Atractelophorus) brevitarsis* KUWERT, 1890

4. *Helophorus (Atractelophorus) confrater* KUWERT, 1886

5. *Helophorus (Atractelophorus) glacialis* VILLA, 1883

6. *Helophorus (Atractelophorus) montenegrinus* KUWERT, 1885

[= *Helophorus (Atracthrlophorus) guttulus guttulus* MOTSCHULSKY, 1860]

7. *Helophorus (Atractelophorus) nivalis* GIRAUD, 1851

Podrodzaj: *Cyphelophorus* KUWERT, 1884

8. *Helophorus (Cyphelophorus) tuberculatus* GYLLENHAL, 1808

Podrodzaj: *Empleurus* HOPE, 1838

9. *Helophorus (Empleurus) nubilus* FABRICIUS, 1776

Podrodzaj: *Helophorus* s. str.

[= *Meghelophorus* KUWERT, 1866]

10. *Helophorus (Helophorus) aequalis* THOMSON, 1868

11. *Helophorus (Helophorus) aquaticus* (LINNAEUS, 1758)

12. *Helophorus (Helophorus) grandis* ILLIGER, 1798

Podrodzaj: *Rhopalhelophorus* KUWERT, 1886

13. *Helophorus (Rhopalhelophorus) asperatus* REY, 1885

14. *Helophorus (Rhopalhelophorus) croaticus* KUWERT, 1886

15. *Helophorus (Rhopalhelophorus) discrepans* REY, 1885

16. *Helophorus (Rhopalhelophorus) dorsalis* (MARSHAM, 1802)

17. *Helophorus (Rhopalhelophorus) flavipes* FABRICIUS, 1792

18. *Helophorus (Rhopalhelophorus) fulgidicollis* MOTSCHULSKY, 1860

19. *Helophorus (Rhopalhelophorus) granulatus* (LINNAEUS, 1761)

20. *Helophorus (Rhopalhelophorus) griseus* HERBST, 1793

21. *Helophorus (Rhopalhelophorus) lapponicus* THOMSON, 1854
22. *Helophorus (Rhopalhelophorus) laticollis* THOMSON, 1854
23. *Helophorus (Rhopalhelophorus) longitarsis* WOLLASTON, 1864
24. *Helophorus (Rhopalhelophorus) minutus* FABRICIUS, 1775
25. *Helophorus (Rhopalhelophorus) nanus* STURM, 1836
26. *Helophorus (Rhopalhelophorus) obscurus* MULSANT, 1844
27. *Helophorus (Rhopalhelophorus) pumilio* ERICHSON, 1837
28. *Helophorus (Rhopalhelophorus) redtenbacheri* KUWERT, 1885
29. *Helophorus (Rhopalhelophorus) strigifrons* THOMSON, 1868

Rodzina: *Georissidae*Rodzaj: *Georissus* LATREILLE, 1809Podrodzaj: *Georissus* s. str.

1. *Georissus (Georissus) crenulatus* (ROSSI, 1794)

Rodzina: *Hydrochidae*Rodzaj: *Hydrochus* LEACH, 1817

1. *Hydrochus angustatus* GERMAR, 1824
2. *Hydrochus brevis* (HERBST, 1793)
3. *Hydrochus carinatus* GERMAR, 1824
4. *Hydrochus elongatus* (SCHALLER, 1783)
5. *Hydrochus flavipennis* KÜSTER, 1852
6. *Hydrochus ignicollis* MOTSCHULSKY, 1860
7. *Hydrochus megaphallus* BERGE HENEGOUWEN, 1988

Rodzina: *Spercheidae*Rodzaj: *Spercheus* KUGELANN in ILLIGER, 1798

1. *Spercheus emarginatus* (SCHALLER, 1783)

Rodzina: *Hydrophilidae*Podrodzina: *Hydrophilinae*Plemię: *Berosini*Rodzaj: *Berosus* LEACH, 1817Podrodzaj: *Berosus* s. str.

1. *Berosus (Berosus) luridus* (LINNAEUS, 1761)
2. *Berosus (Berosus) signaticollis* (CHARPENTIER, 1825)

Podrodzaj: *Enoplurus* HOPE, 1838

3. *Berosus (Enoplurus) frontifoveatus* KUWERT, 1888
4. *Berosus (Enoplurus) spinosus* (STEVEN, 1808)

Plemię: *Chaetarthriini*Rodzaj: *Chaetarthria* STEPHENS, 18355. *Chaetarthria seminulum* (HERBST, 1797)Plemię: *Anacaenini*Rodzaj: *Crenitis* BEDEL, 1881Podrodzaj: *Crenitis* s. str.6. *Crenitis (Crenitis) punctatostriata* (LETZNER, 1841)Rodzaj: *Anacaena* THOMSON, 1859Podrodzaj: *Anacaena* s. str.7. *Anacaena (Anacaena) bipustulata* (MARSHAM, 1802)8. *Anacaena (Anacaena) globulus* (PAYKULL, 1798)9. *Anacaena (Anacaena) limbata* (FABRICIUS, 1792)10. *Anacaena (Anacaena) lutescens* (STEPHENS, 1829)Plemię: *Laccobiini*[= *Oocyclini*]Rodzaj: *Laccobius* ERICHSON, 1837Podrodzaj: *Dimorpholaccobius* ZAITZEV, 1938[= *Macrolaccobius* GENTILI, 1974]11. *Laccobius (Dimorpholaccobius) bipunctatus* (FABRICIUS, 1775)12. *Laccobius (Dimorpholaccobius) scutellaris* MOTSCHULSKY, 185513. *Laccobius (Dimorpholaccobius) sinuatus* MOTSCHULSKY, 184914. *Laccobius (Dimorpholaccobius) striatulus* (FABRICIUS, 1801)Podrodzaj: *Laccobius* s. str.15. *Laccobius (Laccobius) albipes* KUWERT, 189016. *Laccobius (Laccobius) cinereus* MOTSCHULSKY, 186017. *Laccobius (Laccobius) colon* (STEPHENS, 1829)[= *Laccobius (Laccobius) biguttatus* GERHARDT, 1877]18. *Laccobius (Laccobius) minutus* (LINNAEUS, 1758)Podrodzaj: *Microlaccobius* GENTILI, 197419. *Laccobius (Microlaccobius) alternus* MOTSCHULSKY, 1855Plemię: *Hydrophilini*Podplemię: *Acidocerina*[= *Helocharina*]Rodzaj: *Helochares* MULSANT, 1844Podrodzaj: *Helochares* s. str.20. *Helochares (Helochares) lividus* (FORSTER, 1771)

21. *Helochares (Helochares) obscurus* (O. F. MÜLLER, 1776)

22. *Helochares (Helochares) punctatus* SHARP, 1869

Rodzaj: *Enochrus* THOMSON, 1859

Podrodzaj: *Enochrus* s. str.

23. *Enochrus (Enochrus) melanocephalus* (OLIVIER, 1772)

Podrodzaj: *Lumetus* ZAITZEV, 1908

24. *Enochrus (Lumetus) bicolor* (FABRICIUS, 1792)

25. *Enochrus (Lumetus) fuscipennis* (THOMSON, 1884)

26. *Enochrus (Lumetus) halophilus* (BEDEL, 1878)

27. *Enochrus (Lumetus) ochropterus* (MARSHAM, 1802)

28. *Enochrus (Lumetus) quadripunctatus* (HERBST, 1797)

29. *Enochrus (Lumetus) testaceus* (FABRICIUS, 1801)

Podrodzaj: *Methydrus* REY, 1885

30. *Enochrus (Methydrus) affinis* (THUNBERG, 1794)

31. *Enochrus (Methydrus) coarctatus* (GREDLER, 1863)

Rodzaj: *Cymbiodyta* BEDEL, 1881

32. *Cymbiodyta marginella* (FABRICIUS, 1792)

Podplemie: *Hydrobiina*

Rodzaj: *Hydrobius* LEACH, 1815

33. *Hydrobius fuscipes* (LINNAEUS, 1758)

[= *Hydrobius rottenbergi* GERHARDT, 1872]

[= *Hydrobius subrotundus* STEPHENS, 1829]

Rodzaj: *Limnoxenus* MOTSCHULSKY, 1853

34. *Limnoxenus niger* (ZSCHACH, 1788)

[= *Limnoxenus picipes* (FABRICIUS, 1787)]

Podplemie: *Hydrophilina*

Rodzaj: *Hydrochara* BERTHOLD, 1827

[= *Hydrophilus* LEACH, 1815, nec O. F. MÜLLER, 1764]

35. *Hydrochara caraboides* (LINNAEUS, 1758)

36. *Hydrochara flavipes* (STEVEN, 1808)

Rodzaj: *Hydrophilus* O. F. MÜLLER, 1764

[= *Hydrous* LINNAEUS, 1775]

Podrodzaj: *Hydrophilus* s. str.

37. *Hydrophilus (Hydrophilus) aterrimus* ESCHSCHOLTZ, 1822

38. *Hydrophilus (Hydrophilus) piceus* (LINNAEUS, 1758)

Podrodzina: *Sphaeridiinae*

Plemię: *Coelostomatini*

Rodzaj: *Coelostoma* BRULLÉ, 1835

Podrodzaj: *Coelostoma* s. str.

39. *Coelostoma (Coelostoma) orbiculare* (FABRICIUS, 1775)

Plemię: *Megasternini*

[= *Cercyonini*]

Rodzaj: *Cercyon* LEACH, 1817

Podrodzaj: *Cercyon* s.str.

40. *Cercyon (Cercyon) atricapillus* (MARSHAM, 1802)

41. *Cercyon (Cercyon) bifenestratus* KÜSTER, 1851

42. *Cercyon (Cercyon) convexiusculus* STEPHENS, 1829

[= *Cercyon (Cercyon) alni* VOGT, 1968]

43. *Cercyon (Cercyon) granarius* ERICHSON, 1837

44. *Cercyon (Cercyon) haemorrhoidalis* (FABRICIUS, 1775)

45. *Cercyon (Cercyon) impressus* (STURM, 1807)

46. *Cercyon (Cercyon) lateralis* (MARSHAM, 1802)

47. *Cercyon (Cercyon) littoralis* (GYLLENHAL, 1808)

48. *Cercyon (Cercyon) marinus* THOMSON, 1853

49. *Cercyon (Cercyon) melanocephalus* (LINNAEUS, 1758)

50. *Cercyon (Cercyon) obsoletus* (GYLLENHAL, 1808)

[= *Cercyon (Cercyon) lugubris* (OLIVIER, 1790)]

51. *Cercyon (Cercyon) pygmaeus* (ILLIGER, 1801)

52. *Cercyon (Cercyon) quisquilius* (LINNAEUS, 1761)

53. *Cercyon (Cercyon) sternalis* SHARP, 1918

54. *Cercyon (Cercyon) terminatus* (MARSHAM, 1802)

55. *Cercyon (Cercyon) tristis* (ILLIGER, 1801)

56. *Cercyon (Cercyon) unipunctatus* (LINNAEUS, 1758)

Podrodzaj: *Dicyrtocercyon* GANGLBAUER, 1904

57. *Cercyon (Dicyrtocercyon) ustulatus* (PREYSSLER, 1790)

Podrodzaj: *Paracercyon* SEIDLITZ, 1798

58. *Cercyon (Paracercyon) analis* (PAYKULL, 1798)

Podrodzaj: *Paracycreon* D'ORCHYMONT, 1942

59. *Cercyon (Paracycreon) laminatus* SHARP, 1873

Rodzaj: *Megasternum* MULSANT, 1844

60. *Megasternum obscurum* (MARSHAM, 1802)

[= *Megasternum boletophagum* (MARSHAM, 1802)]

Rodzaj: *Cryptopleurum* MULSANT, 1844

61. *Cryptopleurum crenatum* (PANZER, 1794)
62. *Cryptopleurum minutum* (FABRICIUS, 1775)
63. *Cryptopleurum subtile* SHARP, 1884

Plemię: *Sphaeridiini*

Rodzaj: *Sphaeridium* FABRICIUS, 1775

64. *Sphaeridium bipustulatum* FABRICIUS, 1781
65. *Sphaeridium lunatum* FABRICIUS, 1792
66. *Sphaeridium marginatum* FABRICIUS 1787
67. *Sphaeridium scarabaeoides* (LINNAEUS, 1758)
68. *Sphaeridium substriatum* FALDERMANN, 1838

SUMMARY

Hydrophiloidea are still insufficiently known in Poland. The article presents new records of 14 species from this taxon from Poland. *Helophorus (Atracthelophorus) montenegrinus* KUWERT is new for Bieszczady and Tatra Mountains; *Hydrochus ignicollis* MOTSCH. is new for Wielkopolska-Kujawy Lowlands; *Enochrus (Lumetus) fuscipennis* (THOMSON) is new for Pomeranian Lakelands; *Cymbiodyta marginella* (FABR.), *Cercyon (Paracycreon) laminatus* SHARP, and *Cryptopleurum subtile* SHARP are new for Bieszczady Mountains. New records of the following rare species in Poland are given: *Helophorus (Cyphelophorus) tuberculatus* GYLL., *Helophorus (Helophorus) grandis* ILL., *Berosus (Enoplurus) frontifoveatus* KUWERT, *Crenitis (Crenitis) punctatostriata* (LETZNER), *Limnoxenus niger* (ZSCHACH), *Cercyon (Cercyon) littoralis* (GYLL.), *Cercyon (Cercyon) sternalis* SHARP, *Sphaeridium marginatum* FABR.

The author has checked the determination of Polish specimen of *Helophorus (Eurichelophorus) micans* FALD. which was given as new for Poland by BUCZYŃSKI (1999); in fact the specimen represents *Helophorus (Helophorus) aequalis* THOMSON. As a result *H. micans* is still not recorded from Poland.

An updated checklist of Polish *Hydrophiloidea* is given.

PIŚMIENNICTWO

- ANGUS R. 1992: *Insecta, Coleoptera, Hydrophilidae, Helophorinae*. Süßwasserfauna von Mitteleuropa, Stuttgart – Jena – New York, Band 20/10-2: 1-144.
- BIDAS M., PRZEWOŹNY M. 2003: Materiały do poznania kałużnic (*Coleoptera: Hydrophiloidea*) Gór Świętokrzyskich. *Wiad. entomol.*, **22** (1): 5-12.
- BOROWIEC L., KANIA J. 1991: Nowe stanowiska Polskich *Hydrophilidae (Coleoptera)*. *Wiad. entomol.*, **10** (3): 133-142.
- BUCZYŃSKI P. 1999: *Elophorus micans* FALD., 1835 – nowy dla fauny Polski przedstawiciel *Hydraenidae (Coleoptera: Hydrophiloidea)*. *Wiad. entomol.*, **18** (1): 9-10.

- BUCZYŃSKI P., PIOTROWSKI W. 2002: materiały do poznania chrząszczy wodnych (*Coleoptera*) Poleskiego Parku Narodowego. Parki nar. Rez. przyr., **21** (2): 185-194.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1976: Chrząszcze *Coleoptera* – *Adephaga* prócz *Carabidae*, *Myxophaga*, *Polyphaga*: *Hydrophiloidea*. Kat. Fauny Pol., XXIII, **4**: 1-307.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 2000: Chrząszcze *Coleoptera* – Uzupełnienia tomów 2–21. Kat. Fauny Pol., XXIII, **22**: 1-252.
- HANSEN M. 1987: The *Hydrophiloidea* (*Coleoptera*) of Fennoscandia and Denmark. Fauna ent. scand., **18**: 1-254.
- HANSEN M. 1990: De danske arter af slægten *Sphaeridium* FABRICIUS (*Coleoptera*, *Hydrophilidae*). Ent. Meddr., **58**: 59-64.
- HANSEN M. 1991: The Hydrophiloid Beetles. Phylogeny, Classification and a Revision of the Genera (*Coleoptera*, *Hydrophiloidea*). Biol. Skr., **40**: 1-367.
- HANSEN M. 1995: Evolution and classification of the *Hydrophiloidea* – a systematic review. [W:] PAKALUK J., ŚLIPIŃSKI S. A. (red.): Biology, Phylogeny and Classification of *Coleoptera*: Papers Celebrating the 80th Birthday of Roy A. Crowson, volume **1**. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 321-352.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P. 1991a: Nowe dla Podlasia i Puszczy Białowieskiej gatunki chrząszczy (*Coleoptera*). Wiad. entomol., **10** (1): 5-14.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P. 1991b: Nowe stanowiska *Cercyon laminatus* SHARP i *Berosus bispina* REICHE et SAULCY (*Coleoptera*: *Hydrophilidae*). Wiad. entomol., **10** (2): 128.
- MAJEWSKI T. 1999: Nowe i rzadkie *Hydraenidae* i *Hydrophilidae* (*Coleoptera*) w Polsce. Acta ent. siles., **5-6**: 21-23.
- SCHÖDL S. 1991: Revision der Gattung *Berosus* LEACH 1. Teil: Die paläarktischen Arten der Untergattung *Enoplurus* (*Coleoptera*: *Hydrophilidae*). Koleopt. Rdsch., **61**: 11-135.

Wiad. entomol.	23 (2): 81-88	Poznań 2004
----------------	---------------	-------------

Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce.
Część 2. *Abraeinae* i *Saprininae*

New records of the histerid beetles (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland.
Part 2. *Abraeinae* and *Saprininae*

RAFAŁ RUTA¹, PAWEŁ JAŁOSZYŃSKI², SZYMON KONWERSKI³

¹Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, Instytut Zoologiczny U.Wr.,
ul. Przybyszewskiego 63/77, 51-148 Wrocław; e-mail: rafcol@poczta.onet.pl

²Os. Wichrowe Wzgórze 22/13, 61-678 Poznań; e-mail: japawel@man.poznan.pl

³Katedra Zoologii Akademii Rolniczej, ul. Doktora Judyma 20, 71-466 Szczecin;
e-mail: s.konwerski@biot.ar.szczecin.pl

ABSTRACT: New faunistic data on the occurrence of 16 rare histerid beetle species (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland are presented. The following species are reported for the first time from particular regions in Poland: Pomeranian Lakelands – *Abraeus perpusillus*, *Plegaderus saucius*, *Acritus minutus*, and *Aeletes atomarius*; Wielkopolska-Kujawy Lowlands – *Abraeus parvulus*, *Acritus homoeopathicus*, *Aeletes atomarius*, and *Saprinus tenuistris sparsutus*.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Histeridae*, *Abraeinae*, *Saprininae*, Poland, new records.

W pierwszej części pracy (RUTA i in. 2004) podaliśmy dane dotyczące rozmieszczenia w Polsce czterech spośród sześciu krajowych podrodzin gnilików. Niniejsza praca jest jej kontynuacją i zawiera informacje o 16 gatunkach należących do podrodzin *Abraeinae* i *Saprininae*.

Nazewnictwo i układ systematyczny przyjęto za najnowszym katalogiem *Histeridae* świata (MAZUR 1997).

Dziękujemy Panu prof. dr. hab. Sławomirowi MAZUROWI za informacje na temat *Acritus homoeopathicus* WOLL. oraz Robertowi MATUSIAKOWI, Darii BAJERLEIN, Edwardowi BARANIAKOWI, Maciejowi KAŻMIERCZAKOWI, Anecie KONWERSKIEJ i Urszuli WALCZAK za przekazanie okazów lub udostępnienie danych wykorzystanych w niniejszej pracy.

O ile nie zaznaczono inaczej, materiał dowodowy znajduje się w kolekcjach autorów.

Następujące skróty oznaczają: PJ – P. JAŁOSZYŃSKI, RR – R. RUTA, SK – SZ. KONWERSKI, o. – oddział (numer oddziału leśnego), P.N. – Park Narodowy.

ABRAEINAE

Chaetabraeus globulus (CREUTZER, 1799)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Koło vic. (CC38), 15 VI 1998, 1 ex., leg. et coll. M. KAŻMIERCZAK.

Gatunek żyjący w rozkładających się roślinach, grzybach i odchodach. Według danych literaturowych występuje pospolicie w całym kraju (BURAKOWSKI i in. 1978). W zbiorach muzealnych spotkać można długie serie tego gatunku łowione w pierwszej połowie XX wieku i wcześniej. W ostatnich latach autorom nie udało się napotkać *Ch. globulus*, mimo intensywnej eksploatacji różnych rejonów kraju. Wnioskować stąd można o stopniowym zaniku lub okresowym spadku liczebności omawianego gatunku.

Abraeus granulum ERICHSON, 1839

– Pojezierze Pomorskie: rez. „Kuźnik” ad Piła (XU19), o. 193j, pod korą martwej topoli, wraz z *Hololepta plana* (SULZ.), 6 VI 2000, 1 ex., leg. RR; Piła vic. (XU19), o. 170, pod leżącym pniakiem dębowym w dąbrowie, 3 IX 2001, 7 exx., 29 III 2002, 9 exx., leg. RR.

Rzadko spotykany gatunek, znany z południowej części Polski i z Pomorza. Z Pojezierza Pomorskiego podany ponad 50 lat temu (BURAKOWSKI i in. 1978).

Abraeus parvulus AUBÉ, 1842

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Cytadela (XU31), pod korą spróchniałego pnia topoli czarnej, 4 IX 1997, 2 exx., próchnowisko wewnętrzne topoli czarnej z gniazdem *Lasius brunneus* (LATR.), 18 I 1999, 1 ex., leg. SK; Puszczykowo (XT29), pod korą topoli leżącej na brzegu Warty, 14 III 1998, 1 ex., leg. PJ.; Karszew ad Dąbie (CC57), próchno kasztanowca, 18 XII 1999, 2 exx., leg. SK.

Gatunek saproksylofilny, uznawany za rzadkość na całym obszarze występowania; łowiony w towarzystwie mrówek *Lasius brunneus* (LATR.) i *Formica sanguinea* LATR. (KRYZHANOVSKIJ, REICHARDT 1976). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Abraeus perpusillus (MARSHAM, 1802)

- Pojezierze Pomorskie: Złotowo NW (WU79), w próchnie przydrożnego klonu, 20 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Bytyń NE (WV80), w przyziemnej dziupli świerka zasiedlonej przez *Lasius fuliginosus* (LATR.), 22 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Jezioroki SE (WU79), martwa stojąca topola czarna, pod korą, 16 VII 2002, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, próchnowisko w starej topoli białej wraz z *Lasius fuliginosus*, 27 VIII 2001, 2 exx., o. 193j, buczyna, 27 IX 2001, 1 ex., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła vic. (XU18), z próchna topoli czarnej, w towarzystwie *Lasius fuliginosus*, 30 IV – 2 V 2001, 12 exx., leg. RR; Biedrusko vic. (XU32), poligon, w próchnie brzozy, 3 VIII 1998, 1 ex., 21 V 1999, 3 exx., leg. SK; Promno (XU51), buczyna, ściółka wokół pniaka jaworowego, 17 IV 1999, 4 exx., leg. PJ.

Gatunek rzadko łowiony, czasem znajdujący w dużej liczbie osobników w próchnowiskach drzew liściastych zasiedlonych przez mrówki z rodzaju *Lasius* FABR. W opracowaniu chrząszczy Bieszczadów Zachodnich (PAWŁOWSKI i in. 2000) określony mianem gatunku „puszczańskiego”. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Plegaderus caesus (HERBST, 1792)

- Pojezierze Pomorskie: Jezioroki SE, martwa stojąca topola czarna, pod korą, 16 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Płociczno SE (WV70), pod korą brzozy, 19 VII 2002, 2 exx., leg. RR; Płociczno W (WV70), o. 43g, bór sosnowy, pniak sosny, 19 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Strzalinie vic. (WU89), bór sosnowy, pod korą sosny, 15 VII 2002, 1 ex., leg. RR; Drawieński PN. (WU68), Pustelnia vic., pod korą leżącej brzozy, 8 VI 2000, 1 ex., leg. RR; Łąkie vic. (XV43), pień olszy, 20 VIII 1999, 1 ex., leg. RR; Stara Łubianka vic. (XU19), 2 km S, próchno wierzby, 4 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Zawada vic. (XU19), bór sosnowy, pod korą sosny, 18 III 2000, 1 ex., leg. RR; Czapla vic. (XV00), 2–3 VI 2000, 1 ex., leg. RR; rez. „Kuźnik” ad Piła, próchnowisko w starej topoli białej, wraz z *Lasius fuliginosus*, 5 XII 1999, 5 exx., 15 IV 2001, 5 exx., o. 192, 2 IV 1999, 2 exx., o. 193j, w próchnie brzozy, 24 III 1999, 2 exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Puszcza Notecka, Hamrzysko vic. (WU55), skraj lasu sosnowego, pod korą leżącej brzozy, 7 IV 1994, 7 exx., leg. PJ; Rogalin (XT39), pod korą topoli, 14 II 1998, 1 ex., 5 IX 1998, 2 exx., leg. PJ; Włocławek vic. (CD63), las sosnowy, pod korą leżącej sosny, 14 II 1998, 6 exx., leg. PJ.; Biedrusko vic., poligon, w próchnie brzozy, 3 VIII 1998, 3 exx., 18 X 1998, 2 exx., leg. SK; Gołaszyn vic. (XU23), poligon, pod korą martwej brzozy, 9 IV 2000, 2 exx., leg. SK; Lusowo (XU11),

w próchnie *Salix fragilis* L., 19 IX 1999, 2 exx., leg. SK; Poznań - Cytadela, pod korą leżącej topoli, 4 IX 1997, 1 ex., leg. PJ, w próchnie topoli czarnej, II 1999, 1 ex., 14 VII 2000, 1 ex., leg. SK; Piła - Gładyszewo vic. (XU19), w próchnie klonu, 29 V 1998, 1 ex., 1 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Dolaszewo vic. (XU19), 24 IV 1999, 1 ex., leg. RR; Piła - Leszków vic. (XU28), w próchnie drzewa liściastego, 8 V 1999, 1 ex., leg. RR.

Najczęstszy gatunek rodzaju, łowiony zwykle pod korą i w próchnie różnych gatunków drzew liściastych i sosen. Występuje w całej Polsce, choć jest dość rzadko wykazywany (BURAKOWSKI i in. 1978).

Plegaderus saucius ERICHSON, 1834

– Pojezierze Pomorskie: rez. „Kuźnik” ad Piła, bór sosnowy, pod korą martwej sosny, o. 192h, 24 VII 2000, 3 exx., 21 VIII 2000, 1 ex., 15 IV 2001, 4 exx., leg. RR.

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kaczory vic. (XU28), bór sosnowy, pod korą martwej sosny, 8 V 1999, 1 ex., leg. RR; Włocławek vic., bór sosnowy, pod korą martwej, stojącej sosny, 11 VIII 1998, 2 exx., leg. PJ.

Dość rzadki gatunek, spotykany zwykle pod korą obumierających drzew iglastych (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Acritus minutus (HERBST, 1792)

– Pojezierze Pomorskie: Drawieński P.N., Pustelnia vic., pod korą leżącej brzozy, 8 VI 2000, 4 exx., leg. RR.

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Biedrusko vic., poligon, pod korą topoli, 18 X 1998, 4 exx., 21 V 1999, 13 exx., 21 VII 1999, 1 ex., 23 VII 1999, 1 ex., leg. SK; Gołszyn vic., poligon, pod korą martwej brzozy, 9 IV 2000, 3 exx., leg. SK; Torzym vic. ad Świebodzin (WT09), 24 VII 2001, 1 ex., leg. SK.

Łowiony rzadko, zwykle pod korą drzew liściastych i w rozkładających się substancjach roślinnych (BURAKOWSKI i in. 1978). Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Acritus nigricornis (HOFFMANN, 1803)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła vic., z próchna topoli czarnej, w towarzystwie *Lasius fuliginosus*, 30 IV – 2 V 2001, 1 ex., leg. RR; Prawomyśl vic. (XU38), w gnijących roślinach na miedzy, 26 VII 2001, 1 ex., leg. RR; Osowa Góra ad Poznań (XT29), ad luc., 18 V 1994, 2 exx., leg. E. BARANIAK; Krzyszkowo ad Rokietnica (XU12), pułapka ziemna z obornikiem, 5 V 2000, 1 ex., leg. D. BAJERLEIN.

Według „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1978) jest dość pospolitym gatunkiem, czego nie potwierdzają obserwacje autorów i dane literaturowe. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od prawie 70 lat.

Acritus homoeopathicus WOLLASTON, 1857

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Chłudowo vic. (XU22), poligon, ad luc., 11 VI 2000, 4 exx., leg. U. WALCZAK; Koło vic. (CC38), 21 XII 2000, 1 ex., leg. et coll. R. MATUSIAK.

Należy do najrzadszych krajowych gnilików. Powyższe stanowiska są kolejnymi pewnymi w Polsce po doniesieniach TRELLI (1928) i KRÓLIKA (1999). Bionomia tego gatunku pozostaje praktycznie nieznaną. Zarówno przez KRÓLIKA (1999) jak i w Chłudowie łowiony był do światła. Od podobnych gatunków – *A. nigricornis* (HOFFM.) i możliwego do stwierdzenia w Polsce *A. komai* LEWIS, 1879 – może być odróżniony na podstawie różnic w układzie bruzdek metasternum i mesepimeronu, których ilustracje podają MAZUR (1987) i ERBELING (1998). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU. Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Aeletes atomarius (AUBÉ, 1842)

- Pojezierze Pomorskie: Jezioro SE, martwa stojąca topola czarna, pod korą, 16 VII 2002, 2 exx., leg. RR.
- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Chłudowo vic., poligon wojskowy, ad luc., 11 VI 2000, 1 ex., leg. U. WALCZAK.

Niezmiernie rzadki gatunek, znany jedynie z Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i Wyżyny Lubelskiej (BURAKOWSKI i in. 1978). Na czerwonej liście chrząszczy Polski (PAWŁOWSKI i in. 2002) umieszczony został w kategorii VU. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego i Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Teretrius fabricii MAZUR, 1972

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła SW (XU18), nad Jeziorem Piaszczystym, na silnie nasłonecznionej martwej topoli z otworami wylotowymi kółek *Ptilinus* sp., 5 VII 1999, 4 exx., leg. RR.

Rzadki gatunek polujący głównie na chrząszcze *Ptilinus fuscus* GEOFFR. i *Lyctus linearis* (GOEZE) (MAZUR 1981). Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był wykazywany od 80 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

*SAPRININAE**Myrmetes paykulli* KANAAR, 1979[= *Myrmetes piceus* (PAYKULL, 1809)]

- Pojezierze Pomorskie: Góra Dąbrowa ad Zawada (XU09), w mrowisku *Formica* z grupy „*rufa*”, 18 III 2000, 3 exx., leg. RR; Piła vic., o. 196, las mieszany, mrowisko *Formica* z grupy „*rufa*”, 5 XII 1999, 6 exx., leg. RR; na S od rez. „Kuźnik” ad Piła (XU19), mrowisko *Formica polycтена* FOERST., 10 XI 2001, 5 exx., leg. RR.
 - Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Włocławek vic. (CD63), w mrowiskach *Formica truncorum* FABR. i *Formica polycтена*, 25 XII 1999, 1 ex., 15 I 2000, 3 exx., leg. PJ; Pobiedziska (XU51), w mrowisku *Formica* z grupy „*rufa*”, 31 III 2001, 1 ex., leg. PJ.; Kłodawa vic. (CC59), przyziemna dziupla na dębie z *Lasius* sp., 12 I 1999, 2 exx., leg. R. MATUSIAK.
- Myrmekofilny gatunek, występujący prawdopodobnie w całej Polsce. Z Pojezierza Pomorskiego od 60 lat nie był podawany (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus immundus (GYLLENHAL, 1827)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Piła SW (XU18), piaszczysty młodnik sosnowy, do pułapki z mięsem, 31 VII 1999, 1 ex., leg. RR.
- Uznawany za dość często spotykany, psammofilny gatunek, jednak zdaniem autorów występuje rzadko. Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej od 70 lat nie był wykazywany (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus lautus ERICHSON, 1839

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Puszczykowo vic. (XT29), w pieczarkach (*Agaricus* sp.) na brzegu Warty, na kserotermicznym wzniesieniu, 26 VII 1997, 2 exx., leg. PJ; Promno ad Poznań, pod pieczarką na silnie nasłonecznionym polu, 14 VI 2001, 1 ex., leg. PJ; Kaleń Mała ad Kłodawa (CC69), 14 VI 1999, 5 exx., leg. et coll. R. MATUSIAK.
- Interesujący gatunek żyjący na kserotermicznych obszarach o piaszczystym podłożu, zwykle w gnijących grzybach, rzadziej na padlinie (KRYZHANOVSKII, REICHARDT 1976). Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej nie był podawany od 80 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

Saprinus tenuistrius sparsutus SOLSKIJ, 1876

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Poznań - Rataje (XU30), w mieszkaniu, 28 V 1998, 1 ex., leg. SK, 20 VIII 1998, 1 ex., leg. A. KONWERSKA; Poznań - Jeżyce (XU20), pod martwym gołębiem przy chodniku, 15 VI 2003, 1 ex., leg. RR.

Interesujący gatunek, którego północno-zachodnia granica zasięgu przebiega przez Polskę (MAZUR 1981). W Polsce spotykany głównie w dużych miastach (obserwacje własne RR). Nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej.

Saprinus virescens (PAYKULL, 1798)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Kościelec ad Koło (CC38), V 1998, 2 exx., leg. R. MATUSIAK, coll. R. MATUSIAK et RR.

Bardzo rzadko łowiony przedstawiciel rodzaju, imagines polują na larwy stonek z rodzaju *Phaedon* DAHL, choć spotkać je można również na padlinie i odchodach (MAZUR 1981). Z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej znane są trzy stanowiska, ostatnie dane pochodzą sprzed ponad 50 lat (BURAKOWSKI i in. 1978).

SUMMARY

The present paper is a continuation of the one published by the authors in 2004 (RUTA et al. 2004) and provides data on the occurrence of another 16 Polish species of Histeridae beetles from the subfamilies *Abraeinae* and *Saprininae*, which were not treated in the first paper. *Abraeus perpusillus* (MARSHAM), *Plegaderus saucius* ERICHSON, *Acritus minutus* (HERBST), and *Aeletes atomarius* AUBÉ are reported for the first time from Pomeranian Lakelands; *Abraeus parvulus* AUBÉ, *Acritus homoeopathicus* WOLLASTON, *Aeletes atomarius* AUBÉ, and *Saprinus tenuistris sparsutus* SOLSKIJ are new for Wielkopolska-Kujawy Lowlands.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1978: Chrząższe *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* prócz *Staphylinidae*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 5: 1-356.
- ERBELING L. 1998: *Acritus komai* LEWIS, 1879 auch in Deutschland und Griechenland (*Coleoptera*, *Histeridae*). Ent. Bl., 94: 74-76.
- KRÓLIK R. 1999: Materiały do poznania chrząszczy (*Coleoptera*) Górnego Śląska. Acta ent. siles., 5-6: 15-20.
- KRYZHANOVSKIJ O. L., REICHARDT, A. N. 1976: Zhuki nadsemeystva *Histeroidea* (semeystva *Sphaeritidae*, *Histeridae*, *Synteliidae*). Fauna SSSR, Zhestokrylye, V, vyp. 4., Leningrad: 1-434.
- MAZUR S. 1970: Uwagi o występowaniu niektórych gniliaków (*Coleoptera*, *Histeridae*) w Polsce. Fragm. faun., 15 (17): 273-277.
- MAZUR S. 1981: *Histeridae* Gniliakowate (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, 9: 1-205.

- MAZUR S. 1987: Description of a new *Pholioxenus* from Morocco with additional histerid notes (*Col., Histeridae*). Ent. Bl., **83** (1): 28-32.
- MAZUR S. 1997: A world catalogue of the *Histeridae* (*Coleoptera: Histeroidea*). Genus (Supplement). Biologica Silesiae, Wrocław. 373 ss.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* chrząszcze. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- PAWŁOWSKI J., PETRYSZAK B., KUBISZ D., SZWAŁKO P. 2000: Chrząszcze Bieszczadów Zachodnich. Monogr. Bieszczadzkie, **8**: 9-143.
- RUTA R., JAŁOSZYŃSKI P., KONWERSKI Sz. 2004: Nowe stanowiska gnilików (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce. Część 1. *Onthophilinae – Dendrophilinae*. Wiad. entomol., **23** (1): 13-20.
- TRELLA T. 1928: Wykaz chrząszczów okolic Przemyśla. *Trichopterygidae, Scaphidiidae, Histeridae, Dryopidae, Georyssidae, Heteroceridae, Dermestidae, Nosodendridae, Byrrhidae*. Pol. Pismo ent., **6** (3-4): 186.

Wiad. entomol.	23 (2): 89-96	Poznań 2004
----------------	---------------	-------------

Trypoxylon fronticorne GUSSAKOVSKIJ, 1936 – nowy dla Polski
gatunek grzebacza (*Hymenoptera: Sphecidae*)

Trypoxylon fronticorne GUSSAKOVSKIJ, 1936 (*Hymenoptera: Sphecidae*)
– the species of digger wasp new for the Polish fauna

BOGDAN WIŚNIEWSKI¹, KATARZYNA SZCZEPKO²

¹Ojcowski Park Narodowy, 32-047 Ojców

²Uniwersytet Łódzki, Zakład Dydaktyki Biologii i Badania Różnorodności Biologicznej,
ul. Banacha 1/3, 90-237 Łódź

ABSTRACT: The digger wasp *Trypoxylon fronticorne* GUSSAKOVSKIJ, 1936 (*Hymenoptera: Sphecidae*) is recorded for the first time from Poland. The specimens were collected in Kampinos National Park in Central Poland with the use of Moericke traps. Currently 8 species representing the genus *Trypoxylon* LATREILLE, 1802 are known from Poland. The key for the determination is provided.

KEY WORDS: *Hymenoptera*, *Sphecidae*, faunistics, new record, Kampinos National Park, Poland, key for determination.

Wstęp

Rodzaj *Trypoxylon* LATREILLE, 1802 (*Hymenoptera: Sphecidae*) obejmuje małe i średniej wielkości, czarno ubarwione grzebaczki, o wydłużonym ciele. Długość ciała wynosi od 5,5 do 12 mm. Oczy złożone są po wewnętrznej stronie silnie wycięte, rozbieżne ku górze. W skrzydłach przednich występuje jedna komórka submarginalna i jedna dyskoidalna. Golenie nóg środkowych mają jedną ostrogę. Nasadowy segment metasomy jest zwykle wydłużony, przy czym sternit jest całkowicie przykryty przez tergity. Ostatni tergity samicy jest wydłużony, ostro zakończony i pozbawiony półki pygidialnego. Gniazda zakładane są w różnorodnym podłożu: w pędach krzewów, opuszczonych chodnikach owadziach w drewnie (liczne osobniki można obserwować np. przy drewnianych budowach), zdrewniałych galasach na dębach czy źdźbłach roślin zielnych, czasem w skarpach lessowych. Samice polują na drobne pająki, które stanowią pokarm dla larw.

Na świecie znanych jest około 630 gatunków z tego rodzaju, z których 15 stwierdzono w Europie (PUŁAWSKI, katalog internetowy *Sphecidae*). W 5. tomie „Wykazu zwierząt Polski” wymienionych jest 6 gatunków z rodzaju *Trypoxylon* (CELARY 1997); do tej listy dodać należy jeszcze jeden, pominięty gatunek opisany przez ANTROPOVA (1991). Niniejsza praca uzupełnia tę listę o kolejny takson, stwierdzony przez autorów w 2002 roku w Kampinoskim Parku Narodowym. Łącznie więc znanych jest z Polski obecnie 8 gatunków ze wspomnianego rodzaju (WIŚNIEWSKI 2004). Odnalezienie dwu dalszych gatunków krajowych jest prawdopodobne.

Teren badań

Trypoxylon fronticorne GUSSAKOVSKIJ, 1936 został stwierdzony podczas badań żądłówek na terenie zajmowanym przez nie istniejącą od około trzydziestu lat wieś Bromierzyk (UTM: DC59) w Kampinoskim Parku Narodowym. Po wsi pozostało wiele śladów w postaci: podmurówek po budynkach, zdziczałych ogródków przydomowych i sadów, w których panuje roślinność synantropijna z grupy *Artemisietea*; spotkać też można jeszcze rośliny ogrodowe, krzewy ozdobne i drzewa owocowe. Dawne pola uprawne zostały w większości zalesione sosną lub dębem, a tzw. nieużytki są nieliczne i niewielkie powierzchniowo. Wieś leżała u podnóża południowego pasa wydmowego, który pokrywają bory, a jedynie nikłe fragmenty zajmują murawy napiaskowe ze szczotlichą – *Spergulo-Corynephorum*. Południowe stoki wydmy porasta bór mieszany, szczyty zaś – uboższy florystycznie – bór świeży. Na północ od byłej wsi rozciąga się pas łąk związanych z kanałem Łasica. Łąki kośne i pastwiska powstały po wycięciu łągów i olsów, oraz wyżej położonych łąk porastających pas bagien towarzyszący Łasicy. Porzucone łąki zmieniają skład florystyczny i obecnie dominuje tu zbiorowy zespół, określany jako łąka zmienno-wilgotna ze śmiałkiem darniowym *Deschampsietum caespitosae*. Obecnie we wsi znajduje się Stacja Terenowa Uniwersytetu Łódzkiego. Grzebaczowate tego terenu były już przedmiotem dwu opracowań (KOWALCZYK i in. 2002; SZCZEPKO, KOWALCZYK 2001).

Materiał

Okazy odławiane były przy użyciu pułapek Moericke’go (żółte miski), zawieszanych na drzewach lub umieszczanych na ziemi. *T. fronticorne* został stwierdzony w następujących miejscach:

- Bromierzyk, opuszczone gospodarstwo, po którym obecnie zostały resztki fundamentów; 2 pułapki wiszące na drzewach owocowych (grusza, jabłoń), 1 stojąca na ziemi: 12–21 VII 2002, 1 ♀; 31 VII – 15 VIII 2002, 3 ♀ ♀;

- 27 VIII – 7 IX 2002, 2♀ ♀; w w/w terminach nie stwierdzono w pułapkach na tym stanowisku innych gatunków grzebaczowatych.
- Bromierzyk, murawa napiaskowa, zarastana przez sosnę zwyczajną z domieszką dębu, otoczona lasem mieszanym sosnowo-dębowym; 3 pułapki ustawione na ziemi: 9–16 V 2002, 1♀ ♀, stwierdzono wtedy także *Trypoxylon minus* DE BEAUMONT, 1945; 22–31 VII 2002, 1♂ ♂ wraz z *T. minus* oraz *Ectemnius continuus* (FABRICIUS, 1804); 31 VII – 15 VIII 2002, 3♀ ♀ wraz z *T. minus*, *Mellinus arvensis* (LINNAEUS, 1758), *Ammophila sabulosa* (LINNAEUS, 1758) oraz *Tachysphex obscuripennis* (SCHENCK, 1857); 15–27 VIII 2002, 6♀ ♀ razem z *A. sabulosa*.
 - Bromierzyk, wydma niedaleko Stacji, w początkowej fazie zarastania przez sosnę z niewielką domieszką dębu. W otoczeniu bór mieszany (sosnowo-dębowy). 3 żółte miski umieszczone na gruncie: 27 VIII – 7 IX 2002, 3♀ ♀ wraz z *M. arvensis*.
 - Bromierzyk, murawa napiaskowa obok Stacji, otoczona lasem mieszanym; 3 żółte pułapki na gruncie: 28 VI – 12 VII 2002, 1♀ ♀; 22–31 VII 2002, 1♀ ♀; 31 VII – 15 VIII 2002, 3♀ ♀, wraz z *Trypoxylon attenuatum* F. SMITH, 1851, *A. sabulosa*, *M. arvensis* i *E. continuus*; 27 VIII – 7 IX 2002, 4♀ ♀ wraz z *M. arvensis*.
- Łącznie zebrano 29 okazów, w tym tylko jednego samca; przechowywane one są w kolekcji Ojcowskiego Parku Narodowego.

Rozmieszczenie

Znany z Palearktyki (za wyjątkiem jej północnych i południowych regionów) i krainy Orientalnej; wykazany z następujących krajów: Austria, Bułgaria, Czechy, Słowacja, Niemcy, Węgry, Szwajcaria, Ukraina, Rosja (od części europejskiej po Daleki Wschód), Japonia, oraz Burma, Chiny, Indie, Nepal, Korea Południowa, Taiwan (BOHART, MENKE 1976; DOLLFUSS 1995; JACOBS, OEHLKE 1990; OEHLKE 1970; SCHMIDT, SCHMID-EGGER 1998; PUŁAWSKI, internetowy katalog *Sphecidae*).

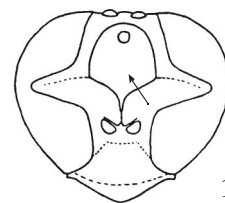
W wielu pracach podkreśla się rzadkość występowania tego gatunku; np. OEHLKE (1970: 725) pisze: „Weitere Nachweise dieser seltenen Art sind sehr erwünscht”. Wg JACOBS i OEHLKE (1990) gatunek ten osiąga w Niemczech północną granicę swojego zasięgu i stąd wynika jego rzadkość („entsprechend selten”). SCHMID-EGGER i współautorzy (1998) umieścili *T. fronticorne* na liście gatunków zagrożonych wymarciem w Niemczech. W Polsce znany jak dotąd wyłącznie z Puszczy Kampinoskiej, choć z pewnością jest szerzej rozmieszczony; brak wcześniejszych danych o jego występowaniu w kraju jest spowodowany prawdopodobnie myleniem *T. fronticorne* z innymi gatunkami z rodzaju *Trypoxylon*, a zwłaszcza z grupy „*attenuatum*”.

Biologia

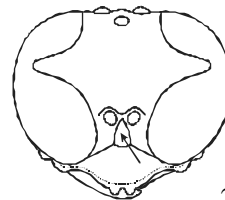
Okazy dowodowe łowione były w Kampinoskim Parku Narodowym od 2. dekady maja do 1. dekady września. Wg danych z piśmiennictwa gniazda zakłada w pędach maliny *Rubus idaeus* L., rzadziej zaś w wyrosłach na trzcinie *Phragmites australis* (CAV.) TRIN. ex STEUD., powodowanych przez muchówki z rodzaju *Lipara* MEIGEN (*Diptera: Chloropidae*). Przy wyborze miejsc do zakładania gniazd *T. fronticorne* preferuje ciepłe i suche brzegi lasów oraz nasłonecznione, zasłonięte od wiatru brzegi trzcinowisk (JACOBS, OEHLKE 1990).

W kluczu do oznaczania polskich grzebaczowatych uwzględnionych zostało 6 gatunków z rodzaju *Trypoxylon* (NOSKIEWICZ, PUŁAWSKI 1960); 4 spośród nich znane były wówczas z Polski. Późniejsze publikacje taksonomiczne zwiększyły liczbę krajowych gatunków i zdeaktualizowały wspomniany klucz (PUŁAWSKI 1984; ANTROPOV 1991). Poniżej przedstawiamy klucz do oznaczania wszystkich gatunków znanych z Polski oraz dwu dalszych, możliwych do odnalezienia w naszym kraju. Cechy istotne w oznaczaniu wskazane są na rysunkach strzałkami.

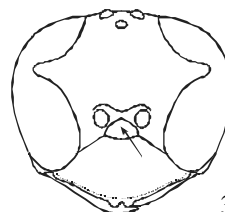
1. Śródplecze błyszczące, z wyraźnym lecz rozproszonym punktowaniem. Na czole występuje półko w kształcie tarczy ograniczonej wyraźną listewką, obejmującą także przednie przyoczek (Ryc. 1) *T. scutatatum* CHEVRIER, 1867.
- . Śródplecze matowe. Na czole brak w/w półka. 2.
2. Półko czołowe wąskie, jego wysokość większa od szerokości u podstawy (Ryc. 2). Golenie i stopy przedniej pary nóg na przeważającej powierzchni żółtawo lub jasno-brązowo rozjaśnione. Tylna część przedplecza jasnobrązowa, przeświecająca. U samców końcowe człony czułków buławkowato rozszerzone 3.
- . Półko czołowe szerokie, jego wysokość mniejsza od szerokości u podstawy (Ryc. 3). Nogi czarne bez wyraźnych rozjaśnień. Tylna część przedplecza czarna. U samców końcowe człony czułków co najwyżej niewiele szersze od pozostałych 4.

1

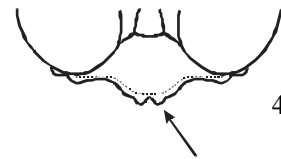
2

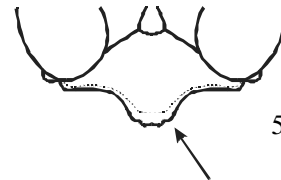
3

Ryc. (Fig.) 1–3. Szczegóły morfologii imagines u *Trypoxylon* LATR. (Details of morphology of imagines by *Trypoxylon* LATR.) (1 – wg/after DE BEAUMONT (1964), inne/the other – oryg./orig.). Głowa, widok z przodu (head, frontal view): 1 – *T. scutatatum*, 2 – *T. clavicerum*, 3 – *T. minus*.

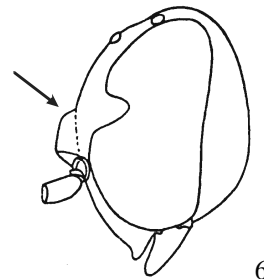
3. Przednia część nadustka słabo wyciągnięta ku przodowi, z dwoma niewielkimi ząbkami (Ryc. 4). Odległość między oczami złożonymi na szczycie głowy 1,8–2 razy większa niż przy nadustku. Czoło z rzadszym punktowaniem (odległości między punktami większe od średnicy punktów). U samców końcowy człon czułek tak długi jak 3 przedkońcowe segmenty *T. clavicerum* LEPELETIER et SERVILLE, 1825.

–. Przednia część nadustka w środkowej części wyciągnięta ku przodowi, z trzema niewielkimi ząbkami, z których środkowy jest czasem rozdwojony (Ryc. 5). Odległość między oczami złożonymi na szczycie głowy 1,2–1,5 raza większa niż przy nadustku. Czoło z gęstszym punktowaniem (odległości między punktami nie większe od średnicy punktów). U samców końcowy człon czułek tak długi jak 4 przedkońcowe segmenty *T. kolazyi* KOHL, 1893.

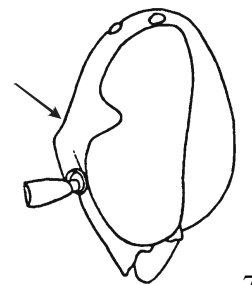

4. Występ powyżej nasady czułek wyraźnie wykształcony, w kształcie ściśniętego bocznie kila; jego wierzchołek tworzy wyraźny kąt z powierzchnią czoła (Ryc. 6). Pierwszy tergite metasomy trzykrotnie dłuższy od szerokości na końcu *T. fronticorne* GUSSAKOVSKII, 1936.

–. Występ powyżej nasady czułek słabo widoczny, łagodnie przechodzi w powierzchnię czołową nie tworząc wyraźnych kątów (Ryc. 7) 5.

5. Pierwszy tergite metasomy tak długi jak dwa następne razem wzięte. Odległość między oczami złożonymi na szczycie głowy wyraźnie większa niż przy nadustku 6.

–. Pierwszy tergite metasomy wyraźnie krótszy niż dwa następne razem wzięte. Odległość między oczami złożonymi na szczycie głowy w przybliżeniu równa ich odległości przy nadustku 8.

Ryc. (Fig.) 4–7. Szczegóły morfologii imagines u *Trypoxylon* LATR. (Details of morphology of imagines by *Trypoxylon* LATR.) (6, 7 – wg/after DE BEAUMONT (1964), inne/the other – oryg./orig.). Nadustek, widok z przodu (clypeus, frontal view): 4 – *T. clavicerum*, 5 – *T. kolazyi*. Głowa, widok z boku (head, lateral view): 6 – *T. clavicerum*, 7 – *T. minus*.

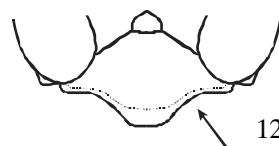
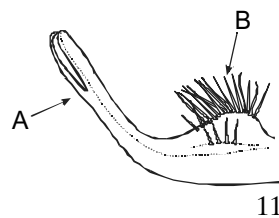
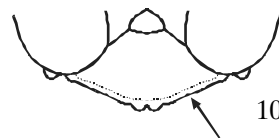
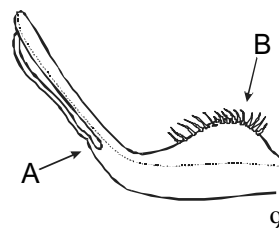
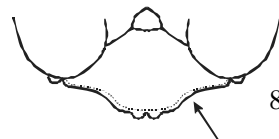
6. Tył głowy z gęstymi i wyraźnymi, ukośnie odstającymi włoskami oraz widoczną listwą potyliczną (okcipitalną), rozszerzoną w dolnej części. Pierwszy tergity metasomy trzykrotnie dłuższy od szerokości na końcu *T. beaumonti* ANTROPOV, 1991.

– Tył głowy z rzadkimi i przylegającymi włoskami, bez listwy potylicznej (okcipitalnej). Pierwszy tergity metasomy prawie czterokrotnie dłuższy od szerokości na końcu 7.

7. Środkowy płat nadustka silniej wystaje ku przodowi, z wyraźnymi bocznymi kątami. Boczne krawędzie nadustka mniej lub bardziej wklęsłe (Ryc. 8). Śródplecze matowe, z wyraźnym punktowaniem. U samców końce paramerów głęboko wcięte (Ryc. 9A), a ich nasadowa część z krótkimi szczecinkami (Ryc. 9B); długość ostatniego członu czułków około 4,5 raza większa od jego szerokości u nasady *T. deceptorium* ANTROPOV, 1991.

– Środkowy płat nadustka słabo wystaje ku przodowi, z tępych bocznymi kątami. Boczne krawędzie nadustka proste lub nieco wypukłe (Ryc. 10). Śródplecze słabo błyszczące, z niewyraźnym punktowaniem. U samców paramery płytko wcięte na końcach (Ryc. 11A), a ich nasadowa część z długimi szczecinkami (Ryc. 11B); długość ostatniego członu czułków około 3 razy większa od jego szerokości u nasady *T. attenuatum* F. SMITH, 1851.

8. Przedni brzeg nadustka równomiernie wklęsły między oczami złożonymi a przednim występem (Ryc. 12). Włosy pokrywające środkową część boków tułowia krótsze niż średnica przedniego przyocznika. U samców długość ostatniego członu czułków mierzona po jego dłuższej krawędzi ok. 2–2,2 raza większa od jego szerokości u podstawy (wyjątkowo do 2,4 raza). Długość przedostatniego członu czułków wynosi od 0,75 do 0,9 jego szerokości *T. medium* DE BEAUMONT, 1945.

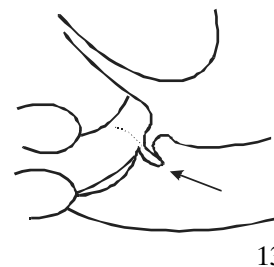

Ryc. (Fig.) 8–12. Szczegóły morfologii imagines u *Trypoxylon* LATR. (Details of morphology of imagines by *Trypoxylon* LATR.) (oryg./orig.). Nadustek, widok z przodu (clypeus, frontal view): 8 – *T. deceptorium*, 10 – *T. attenuatum*, 12 – *T. medium*. Paramery, widok z boku (paramerae, lateral view): 9 – *T. deceptorium*, 11 – *T. attenuatum*.

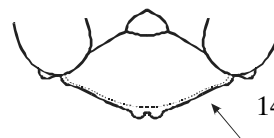
–. Przedni brzeg nadustka z niewielkimi wypukłościami po bokach lub prawie prosty. U samców długość ostatniego członu czułków mierzona po jego dłuższej krawędzi ok. 2,2–3,6 raza większa od jego szerokości u podstawy. Długość przedostatniego członu czułków wynosi od 0,5 do 0,8 jego szerokości 9.

9. Śródpiersie z przodu z niewielkim wyrostkiem pomiędzy nasadami przednich bioder (Ryc. 13). Włosy pokrywające środkową część boków tułowia krótsze niż średnica przedniego przyocznika. Przedni brzeg nadustka prawie prosty między nasadą oczu złożonych i środkowym występem (Ryc. 14). Długość ciała u samic 6–9 mm, a u samców 5–7,5 mm
. *T. minus* DE BEAUMONT, 1945.

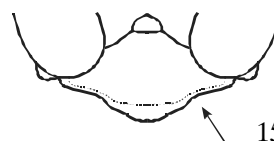
–. Śródpiersie z przodu bez wyrostka pomiędzy nasadami przednich bioder. Włosy pokrywające środkową część boków tułowia są u większości okazów dłuższe niż średnica przedniego przyocznika. Przedni brzeg nadustka z niewielkimi wypukłościami między nasadą oczu złożonych i środkowym występem (Ryc. 15). Długość ciała u samic 9–12 mm, u samców 7,5–10 mm
. *T. figulus* (LINNAEUS, 1758).

13

14

15

Ryc. (Fig.) 13–15. Szczegóły morfologii imagines u *Trypoxylon* LATR. (Details of morphology of imagines by *Trypoxylon* LATR.) (13 – wg/after PUŁAWSKI (1984), inne/the other – oryg./orig.). Wyrostek przedpiersia, widok ukośnie z dołu (prosteral projection, ventro-lateral view): 13 – *T. minus*. Nadustek, widok z przodu (clypeus, frontal view): 14 – *T. minus*, 15 – *T. figulus*.

SUMMARY

The digger wasp *Trypoxylon fronticorne* GUSSAKOVSKIJ, 1936 (*Hymenoptera: Sphecidae*) is recorded for the first time from Poland. The specimens were collected in Kampinos National Park in Central Poland with the use of Moericke traps. The species occurred in open habitats on a territory of a abandoned village and in its vicinity; adults were on wings from the mid of May till the beginning of September. Altogether 29 specimens were collected, including 1 male. Currently 8 species representing the genus *Trypoxylon* LATREILLE, 1802 are known from Poland, namely: *T. attenuatum* F. SMITH, 1851, *T. clavicerum* LEPELETIER & SERVILLE, 1825, *T. deceptorium* ANTROPOV, 1991, *T. figulus* (LINNAEUS, 1758), *T. fronticorne* GUSSAKOVSKIJ, 1936, *T. kolazyi* KOHL, 1893, *T. medium* DE BEAUMONT, 1945, and *T. minus* DE BEAUMONT, 1945. Another two species may be found in Poland. The key for the determination of all of the species is provided.

PIŚMIENNICTWO

- ANTROPOV A. V. 1991: O taksonomičeskom statusie *Trypoxylon attenuatum* SMITH, 1851 i blizkich vidov rojuščich os (*Hymenoptera*, *Sphecidae*). Ent. Obozr., **70**: 672-695.
- BEAUMONT DE J. 1964. Insecta Helvetica, Fauna 3: *Hymenoptera: Sphecidae*, Lausanne.
- BOHART R. M., MENKE A. S. 1976. Sphecid wasps of the world. A generic revision. Univ. Calif. Press. 000 ss.
- CELARY W. 1997. *Sphecoidea (Hymenoptera)*. [W:] RAZOWSKI J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, **5**. Wyd. IŚiEZ PAN, Kraków: 57-61.
- DOLLFUSS H. 1991. Bestimmungsschlüssel der Grabwespen Nord- und Zentraleuropas (*Hymenoptera*, *Sphecidae*) mit speziellen Angaben zur Grabwespenfauna Österreich. Stapfia, **24**: 00-00.
- JACOBS H. J., OEHLKE J. 1990. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: *Hymenoptera: Sphecidae*. 1. Nachtrag. Beitr. Ent., **40**: 121-229.
- KOWALCZYK J. K., SZCZEPKO K., ŚWIĄT CZAK M. 2002. Grzebaczowate (*Hymenoptera: Sphecidae*) okolicy Stacji Terenowej Uniwersytetu Łódzkiego w Kampinoskim Parku Narodowym. Wiad. entomol., **20**: 147-156.
- NOSKIEWICZ J., PUŁAWSKI W. 1960. Błonkówki *Hymenoptera*, Grzebaczowate *Sphecidae*. Klucze Oznac. Owad. Pol., Warszawa, XXIV, **67**: 1-185.
- OEHLKE J. 1970. Beiträge zur Insektenfauna der DDR: *Hymenoptera Sphecidae*. Beitr. Ent., **20**: 615-812.
- PUŁAWSKI W. 1984. The status of *Trypoxylon figulus* (LINNAEUS, 1758), *medium* DE BEAUMONT, 1945, and *minus* DE BEAUMONT, 1945 (*Hymenoptera: Sphecidae*). Proc. Calif. Acad. Sci., **43**: 123-140.
- PUŁAWSKI W.: katalog internetowy *Sphecidae* dostępny pod adresem http://www.calacademy.org/research/entomology/Entomology_Resources/Hymenoptera/sphecidae
- SCHMID-EGGER C., SCHMIDT K., DOCZKAŁ D. 1998. Grabwespen (*Sphecidae*). [W:] Rote Liste gefährdeter Tiere Deutschlands. Bundesamt für Naturschutz, Schriftenr. Landschaftspf. Naturschutz, Bonn, **55**: 142-143.
- SCHMIDT K., SCHMID-EGGER C. 1997. Kritisches Verzeichnis der deutschen Grabwespen (*Hymenoptera*, *Sphecidae*). Mitt. ArbGem. ostwestf.-lipp. Ent., **13** (Beiheft 3): 00-00.
- SZCZEPKO K., KOWALCZYK J. K. 2001. Sphecid wasps (*Hymenoptera: Sphecidae*) in habitats of abandoned village in forest territory of Kampinoski National Park (Poland). Pol. Pismo ent., **70**: 185-193.
- WIŚNIEWSKI B. 2004. Annotated checklist of the Polish digger wasps (*Hymenoptera: Sphecidae*). Pol. Pismo ent., **73**: 33-63.

Wiad. entomol.	23 (2): 97-111	Poznań 2004
----------------	----------------	-------------

MATERIAŁY METODYCZNE I PRZEGLĄDOWE

METHODICAL AND REVIEW MATERIALS

Długo badana „terra incognita” – stan wiedzy o ważkach (*Odonata*) pojezierzy północno-wschodniej Polski *

Long studied „terra incognita” – the state of knowledge of dragonflies
(*Odonata*) of the lakelands in north-eastern Poland

PAWEŁ BUCZYŃSKI¹, KRZYSZTOF LEWANDOWSKI²

¹Zakład Zoologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin

²Katedra Ekologii i Ochrony Środowiska UWM, Plac Łódzki 3, 10-719 Olsztyn

ABSTRACT. Sixty one species of dragonflies were found in the lakelands in NE Poland during about 200 years of studies. The history of studies and the state of knowledge are presented. The list of species recorded in four macroregions and numbers of species known from 18 mesoregions are given. Composition of the fauna of the area is analysed.

KEY WORDS: *Odonata*, dragonflies, Poland, lakelands, regional studies, history.

Wstęp

Północno-wschodnia Polska należy do obszarów kraju o najdłuższych tradycjach badań odonatologicznych (MIELEWCZYK 1998). Mimo to brak jest syntetycznej pracy o jej ważkach. Opracowanie LE ROI (1911) o Prusach Wschodnich, dotyczy w większej mierze terenów leżących dziś w Obwodzie Kaliningradzkim. Lista gatunków podana przez URBAŃSKIEGO (1948) jest nieaktualna i do tego mało przydatna, ze względu na przyjęty przezeń podział fizjograficzny kraju. Tymczasem wiedza o ważkach regionu ma nie tylko znaczenie poznawcze. Jest on prawdopodobnie ostoją, o randze co najmniej krajowej, gatunków stenotopowych (zwłaszcza związanych z torfowiskami i być może z wodami bieżącymi) oraz niektórych gatunków syberyjskich znajdujących się tu na skraju zwartych części ich arealów. Interesujący jest też wpływ ocieplenia klimatu na odonatofaunę tego regionu, widoczny

* Druk pracy w 45% sfinansowany przez UMCS w Lublinie i UWM w Olsztynie.

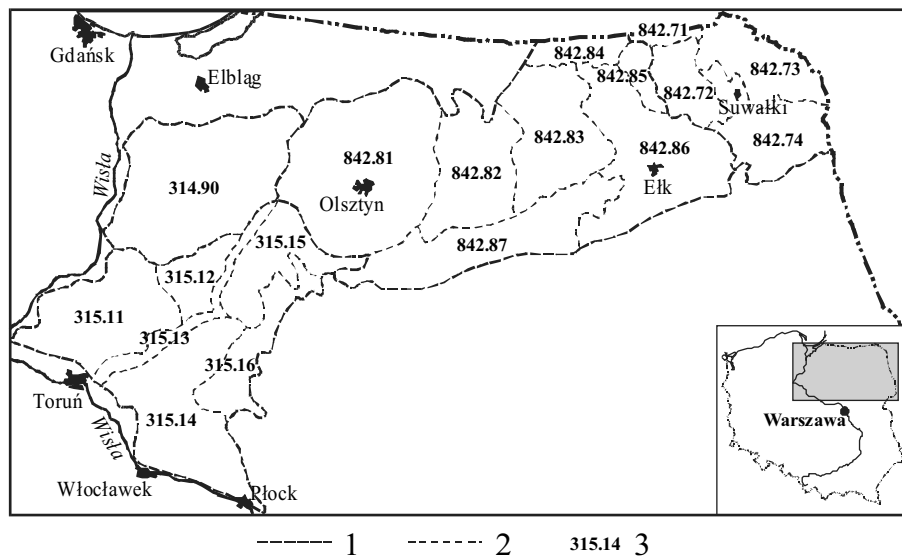
tak w skali Europy Środkowej, jak i Polski (BUCZYŃSKI, PAKULNICKA 2000; BUCZYŃSKI i in. 2002c; OTT 2001). Wreszcie, północno-wschodnia Polska jest modelowym przykładem terenu badanego długo, ale nieregularnie i bez koordynacji. Umożliwia to analizę efektywności takich badań.

Analizę ograniczono do pojezierzy, jako obszaru zwartego fizjograficznie i sprzyjającego występowaniu ważek. Jako jego granicę zachodnią przyjęto dolinę Wisły. Przy tym celowo oparto się na podziale fizjograficznym KONDRACKIEGO (2000), jako że powszechnie stosowany w polskiej faunistyce podział według „Katalogu Fauny Polski” jest bardzo nieprecyzyjny i rażąco nie odpowiada rzeczywistości.

Serdecznie dziękujemy Panom: Rafałowi BERNARDOWI za pomoc w zebraniu literatury i cenne uwagi o maszynopisie pracy, Andrzejowi ŁABĘDZKIEMU – za udostępnienie części pozycji piśmiennictwa, Andrzejowi SZYMAŃSKIEMU – za lokalizację niektórych stanowisk.

Analizowany obszar

Pojezierza północno-wschodniej Polski stanowią 8,3% powierzchni kraju (30 375 km²). Obejmują cztery makroregiony, dzielone na 18 mezoregionów (KONDRACKI 2000) (Ryc. 1):

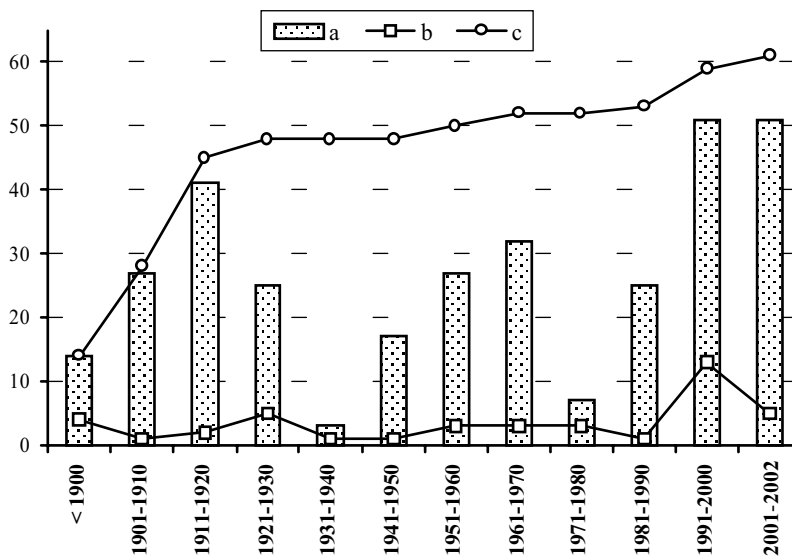
Ryc. 1. Podział fizjograficzny analizowanego obszaru: 1 – granice makroregionów, 2 – granice mezoregionów, 3 – numeracja mezoregionów (jak w tekście).

Fig. 1. The physiographical division of the analysed area: 1 – borders of macroregions, 2 – borders of mesoregions, 3 – numbers of mesoregions (as in the text).

- Pojezierze Iławskie z jednym mezoregionem o tej samej nazwie (314.90 Poj. Iławskie);
- Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie (315.11 Poj. Chełmińskie, 315.12 Poj. Brodnickie, 315.13 Dolina Drwęcy, 315.14 Poj. Dobrzyńskie, 315.15 Garb Lubawski, 315.16 Równina Urszulewska);
- Pojezierze Mazurskie (842.81 Poj. Olsztyńskie, 842.82 Poj. Mrągowskie, 842.83 Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, 842.84 Kraina Węgorapy, 842.85 Garb Szeski, 842.86 Poj. Ełckie, 842.87 Równina Mazurska);
- Pojezierze Litewskie (842.71 Równina Augustowska, 842.72 Poj. Zachodniosuwalskie, 842.73 Poj. Wschodniosuwalskie, 842.74 Puszcza Romincka).

Historia badań

Wobec skomplikowanej historii omawianego terenu, mają w niej udział badacze tak polscy jak i niemieccy. W ciągu około 200 lat prace prowadzono z różnym natężeniem. W latach 1839–2002 ukazały się 42 oryginalne publikacje faunistyczne, faunistyczno-ekologiczne lub innego rodzaju, ale zawierające dane o występowaniu konkretnych gatunków (Ryc. 2).

Ryc. 2. Liczby gatunków podawanych z analizowanego obszaru w poszczególnych okresach czasu (a), liczby publikacji pochodzących z poszczególnych okresów czasu (b) i skumulowana liczba gatunków (c).

Fig. 2. Number of species recorded in the lake districts in the particular periods (a), the numbers of papers published in the particular periods (b) and the total number of species (c).

Pierwsze użyteczne dane pochodzą z I połowy XIX wieku (HAGEN 1839, 1846, 1855; SÉLYS-LONGCHAMPS, HAGEN 1850). Kolejne publikacje datują się dopiero na początek XX w. W międzyczasie działali jednak kolekcjonerzy (DAMPF, GEYR VON SCHWEPPENBURG, HILBERT, SANIO, STEINER, VOGEL), których zbiory LE ROI (1911) wykorzystał w syntetycznej pracy o ważkach Prus Wschodnich. Dane z tego okresu zawarte są też w publikacjach LA BAUME (1908) i SCHOLZA (1917). Poświęcone są one jednak głównie terenom sąsiednim – Pomorzu, Mazowszu, północnemu Podlasiu; materiały z analizowanego obszaru są w nich fragmentaryczne. Cytowana niekiedy praca BARTENEVA (1915) nie zawiera danych oryginalnych.

W okresie międzywojennym wiedza o ważkach regionu powiększyła się w małym stopniu. Powstało wtedy opracowanie jeziora Wigry (SUMIŃSKI 1925) i analiza ekologiczna jego bentosu, z uwzględnieniem larw ważek (DEMEL 1923). SUMIŃSKI (1924, 1927) podał też *Anax parthenope* (SÉL.) z jeziora Wigry i trzech jezior Pojezierza Brodnickiego, a SCHMIDT (1929) w kluczu do ważek Środkowej Europy – *Sympecma paedisca* (BRAU.) z Mazur (Masuren), jednak bez szczegółów umożliwiających choćby przybliżoną lokalizację stanowiska. W opracowaniu morfologii larw rodzaju *Leucorrhinia* BRITT. (SCHMIDT 1936) wykorzystano materiał z dwóch stanowisk leżących na Pojezierzu Mazurskim.

URBAŃSKI (1948) zestawił dla obszaru Pojezierza Mazurskiego i Suwalskiego listę 51 gatunków, uznając je za region słabo zbadany.

Kolejne materiały, z ówczesnego województwa pomorskiego, opublikował KLIMEK (1949, 1953). Ukazały się też notatki SCHMIDTA (1954, 1965), oparte na materiale z wcześniejszych badań. Jednak obszerniejsze dane, także o charakterze ekologicznym, podali dopiero: FISCHER (1959, 1961) (drobne zbiorniki okolic Mikołajek) i MIELEWCZYK (1967, 1969) (torfowiska sfagnowe). W kolejnej dekadzie ukazały się tylko prace IGNATOWICZA (1973, 1974a, 1974b) o występowaniu larw wodopójek (*Hydrachnidia*) na owadach, w tym ważkach.

Wyraźny wzrost ilości danych nastąpił od poprzedniej dekady, co wiąże się z ogólnym ożywieniem badań odonatologicznych w Polsce (BERNARD 1998). W ciągu 13 lat (1990–2002) powstała prawie połowa całego piśmiennictwa. Obok prac faunistycznych i faunistyczno-ekologicznych (BROCKHAUS 1990; BUCZYŃSKI i in. 2000, 2001, 2002a; BUCZYŃSKI, CZACHOROWSKI 1998; BUCZYŃSKI, PAKULNICKA 2000; CZACHOROWSKI i in. 1998; CZEKAJ 1994; KEMPKE, REINHARDT 1999; LEWANDOWSKI 1994, 2000), ukazały się opracowania z zakresu synekologii (CZACHOROWSKI i in. 1993) i ekologii behawioralnej (KOPERSKI 1997, 1998, 2002; RUTKOWSKI 1997, 2000) oraz prace popularnonaukowe (ABRASZEWSKA-KOWALCZYK i in. 2002; BUCZYŃ-

SKI, SERAFIN 2002). W monografii o Wigierskim Parku Narodowym (RICHLING, SOLON 2001) cytowane są też wrywkowo dane z niepublikowanej pracy magisterskiej UFNALSKIEGO (1993).

Przebieg wzrostu liczby wykazanych gatunków (Ryc. 2) można tłumaczyć nie tylko intensywnością badań, ale także rozwojem wiedzy o taksonomii ważek i być może zmianami w ich rozmieszczeniu. Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na osiągnięcie liczby 50 gatunków w połowie stulecia i jej skok do ponad 60 na przełomie XX i XXI w.

Pierwszy z tych momentów nastąpił po nagromadzeniu się zadowalającej wiedzy o taksonomii ważek środkowoeuropejskich oraz jej popularyzacji wśród faunistów. Dobrym przykładem jest tu europejsko-syberyjska *Sympetma paedisca* (BRAU.). Opisano ją w roku 1887, zaś z Europy podano po raz pierwszy w roku 1900 (JÖDICKE 1997). Występuje ona w większej części Polski, ale z dzisiejszego terytorium kraju po raz pierwszy wykazali ją dopiero SCHMIDT (1929) i MÜNCHBERG (1936). Pierwsze stanowisko z analizowanego obszaru opublikowano dopiero w roku 1954 (SCHMIDT 1954). Wcześniej *S. paedisca* była mylona z *S. fusca* (VANDER L.). Świadczy o tym chociażby zbiór KRÜGERA, dostępny w Muzeum i Instytucie Zoologii PAN.

Wyraźny wzrost liczby gatunków w ostatnich latach wynika przede wszystkim ze stwierdzenia po raz pierwszy gatunków południowych: *Lestes viridis* (VANDER L.), *Erythromma viridulum* (CHARP.), *Orthetrum albistylum* (SÉL.), *O. coerulea* (FABR.), *Sympetrum meridionale* (SÉL.) (BUCZYŃSKI, CZACHOROWSKI 1998; BUCZYŃSKI, PAKULNICKA 2000; BUCZYŃSKI, SERAFIN 2002; LEWANDOWSKI 1994). Może to wskazywać na zmiany ich zasięgów, co potwierdzałyby dane z innych części Europy Środkowej (OTT 2001).

Ogólny obraz odonatofauny i stan jej poznania

Z analizowanego obszaru podano w sumie 61 gatunków ważek (Tab.), czyli 84,7% fauny krajowej (MIELEWCZYK 1990, 1997). Prawdopodobnie prawie w pełni odpowiada to rzeczywistej liczbie gatunków występujących w tej części kraju. Nawet regiony leżące bardziej na południe cechuje fauna niewiele bogatsza, np. w województwie lubelskim wykazano 67 gatunków (BUCZYŃSKI 1999b). Można jednak oczekiwać jeszcze stwierdzenia populacji brzeżnych lub okresowych pojawów niektórych gatunków południowych, stwierdzanych w sąsiednich regionach Polski i Białorusi: *Aeshna affinis* VANDER L., *Hemianax ephippiger* (BURM.), *Orthetrum brunneum* (FABR.) i *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ) (BUCZYŃSKI i in. 2002b; BURBACH, WINTERHOLLER 1997; JÖDICKE 1999; KALKMAN, DIJKSTRA 2000; LEWANDOWSKI, MOROZ 2001; ŁABĘDZKI 2001; THEREUKAUF, ROUYS 2001).

Tab. Wazki wykazane z pojezierzy północno-wschodniej Polski.

A – Poj. Iławskie, B – Poj. Chełmińsko-Dobrzyńskie, C – Poj. Mazurskie, D – Poj. Litewskie, ● – dane pewne, ○ – dane niepewne.

Dragonflies recorded in the lake districts in north-eastern Poland.

A – Iławskie Lake District, B – Chełmińsko-Dobrzyńskie Lake district, C – Mazurskie (= Masurian) Lake District, D – Litewskie (= Lithuanian) Lake District, ● – certain data, ○ – doubtful data.

Lp.	Gatunek – Species	A	B	C	D
1	2	3	4	5	6
1.	<i>Calopteryx splendens</i> (HARR.)	●	●	●	●
2.	<i>C. virgo</i> (L.)	●	●	●	●
3.	<i>Sympecma fusca</i> (VANDER L.)	●	●		
4.	<i>S. paedisca</i> (BRAU.)	●		●	●
5.	<i>Lestes barbarus</i> (FABR.)	●	●	●	
6.	<i>L. dryas</i> KIRBY	●	●	●	●
7.	<i>L. sponsa</i> (HANSEM.)	●	●	●	●
8.	<i>L. virens</i> (CHARP.)	●		●	●
9.	<i>L. viridis</i> (VANDER L.)	●		●	●
10.	<i>Platycnemis pennipes</i> (PALL.)	●	●	●	●
11.	<i>Ischnura elegans</i> (VANDER L.)	●	●	●	●
12.	<i>I. pumilio</i> (CHARP.)			●	
13.	<i>Enallagma cyathigerum</i> (CHARP.)	●	●	●	●
14.	<i>Pyrrhosoma nymphula</i> (SULZ.)	●	●	●	●
15.	<i>Coenagrion armatum</i> (CHARP.)			●	
16.	<i>C. hastulatum</i> (CHARP.)	●	●	●	●
17.	<i>C. lunulatum</i> (CHARP.)	●		●	
18.	<i>C. puella</i> (L.)	●	●	●	●
19.	<i>C. pulchellum</i> (VANDER L.)	●	●	●	●
20.	<i>Erythromma najas</i> (HANSEM.)	●	●	●	●
21.	<i>E. viridulum</i> (CHARP.)	●		●	
22.	<i>Nehalennia speciosa</i> (CHARP.)		●	●	
23.	<i>Gomphus flavipes</i> (CHARP.)	○ ¹	●		
24.	<i>G. vulgatissimus</i> (L.)		●	●	●
25.	<i>Ophiogomphus cecilia</i> (FOURCR.)		●	●	●
26.	<i>Onychogomphus forcipatus</i> (L.)		●	●	●
27.	<i>Brachytron pratense</i> (O. F. MÜLL.)	●	●	●	●
28.	<i>Aeshna cyanea</i> (O. F. MÜLL.)	●		●	●
29.	<i>A. grandis</i> (L.)	●	●	●	●
30.	<i>A. isosceles</i> (O. F. MÜLL.)	●	●		●

1	2	3	4	5	6
31.	<i>A. juncea</i> (L.)	●	●	●	●
32.	<i>A. mixta</i> LATR.	●	●	●	●
33.	<i>A. subarctica elisabethae</i> DJAK.	●	●	●	●
34.	<i>A. viridis</i> EVERS.M.	●	●	●	●
35.	<i>Anax imperator</i> LEACH	●		●	●
36.	<i>A. parthenope</i> (SÉL.)	●	●		●
37.	<i>Cordulia aenea</i> (L.)	●	●	●	●
38.	<i>Somatochlora arctica</i> (ZETT.)	●			●
39.	<i>S. flavomaculata</i> (VANDER L.)	●	●	●	●
40.	<i>S. metallica</i> (VANDER L.)	●	●	●	●
41.	<i>Epithea bimaculata</i> (CHARP.)	●		●	●
42.	<i>Libellula depressa</i> L.	●		●	●
43.	<i>L. fulva</i> (O. F. MÜLL.)	●	●	●	●
44.	<i>L. quadrimaculata</i> L.	●	●	●	●
45.	<i>Orthetrum albistylum</i> (SÉL.)			●	
46.	<i>O. cancellatum</i> (L.)	●	●	●	●
47.	<i>O. coerulescens</i> (FABR.)	●			
48.	<i>Sympetrum danae</i> (SULZ.)	●	●	●	●
49.	<i>S. depressiusculum</i> (SÉL.)			●	
50.	<i>S. flaveolum</i> (L.)	●	●	●	●
51.	<i>S. fonscolombii</i> (SÉL.)			●	
52.	<i>S. meridionale</i> (SÉL.)			○ ²	
53.	<i>S. pedemontanum</i> (ALL.)	●	●	●	●
54.	<i>S. sanguineum</i> (O. F. MÜLL.)	●	●	●	●
55.	<i>S. striolatum</i> (CHARP.)		●	○ ²	
56.	<i>S. vulgatum</i> (L.)	●	●	●	●
57.	<i>Leucorrhinia albifrons</i> (BURM.)	●	●	●	●
58.	<i>L. caudalis</i> (CHARP.)		●	●	●
59.	<i>L. dubia</i> (VANDER L.)	●	●	●	●
60.	<i>L. pectoralis</i> (CHARP.)	●		●	
61.	<i>L. rubicunda</i> (L.)	●	●	●	
razem gatunków the total number of species		49	43	55	45

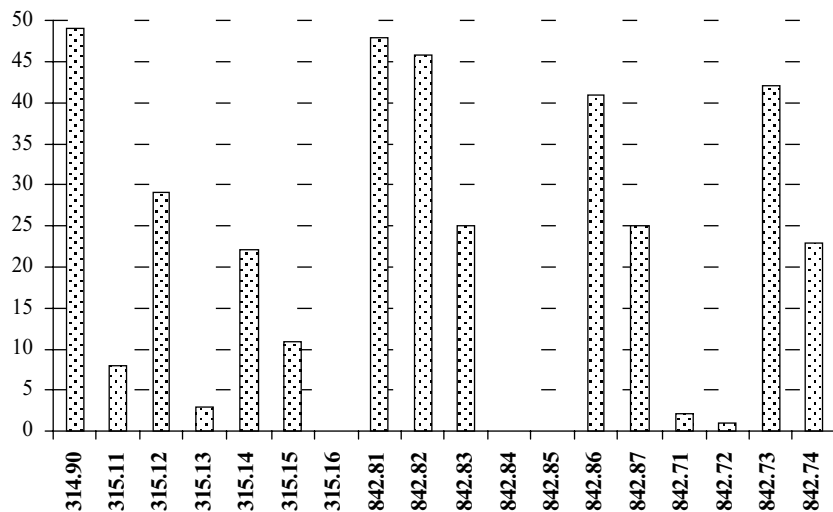
¹ dane z pogranicza Pojezierza Iławskiego i Doliny Dolnej Wisły (Kwidzyn – LA BAUME 1908), jednak *G. flavipes* jest związany z dużymi rzekami i najprawdopodobniej został złowiony nad Wisłą

² dane oparte tylko na larwach, których oznaczenia są niepewne (HEIDEMANN, SEIDENBUSCH 2002)

Położenie geograficzne analizowanego obszaru w dość małym stopniu wpływa na skład jakościowy odonotofauny: obecnych jest tu wiele gatunków śródziemnomorskich i pontyjsko-kaspijskich, mających w Europie Środkowej północne granice arealów. Jednak są one wyraźnie rzadsze i mniej liczne niż w bardziej południowych regionach kraju.

Przy dokładnej analizie okazuje się, że dotychczas zebrane dane są bardzo niekompletne i nie zawsze porównywalne. Widać to zwłaszcza na poziomie mezoregionów, np. w liczbach wykazanych gatunków (Ryc. 3). Ten wskaźnik pokrywa się zresztą w znacznej mierze z innymi kryteriami poznania fauny, jak: stopniem zbadania różnych środowisk, liczbą badanych stanowisk, zakresem terytorialnym prowadzonych prac i szczegółowością dostępnych informacji.

Ponad 50% fauny krajowej, co w przypadku ważek nie jest liczbą wysoką, podano z czterech mezoregionów – pojezierzy: Iławskiego, Olsztyńskiego, Mrągowskiego, Elckiego i Wschodniosuwalskiego. Jednak biorąc pod uwagę inne kryteria, za dobrze zbadane może być uznane tylko Poj. Olsztyńskie. Pozostałe są poznane znacznie słabiej: dane z Poj. Iławskiego pochodzą głównie z Parku Krajobrazowego Pojezierza Iławskiego (BUCZYŃSKI, CZACHOROWSKI 1998; BUCZYŃSKI, SERAFIN 2002; IGNATOWICZ 1974b), informacje o Poj. Mrągowskim i Poj. Wschodniosuwalskim są fragmentaryczne,

Ryc. 3. Liczby gatunków stwierdzonych w poszczególnych mezoregionach. Numeracja mezoregionów jak w rozdziale „Analizowany obszar” i Ryc. 1.

Fig. 3. Number of species recorded in the particular mesoregions. The numbering of mesoregions like in the chapter „Analizowany obszar” and Fig. 1.

zaś z Poj. Ełckiego mamy jedynie listę gatunków zebranych w Ełku przez SANIO (LE ROI 1911). Kolejnych 10 mezoregionów jest zbadanych bardzo słabo, zaś dla trzech w ogóle brak danych.

Spośród czterech makroregionów (Tab.), za dobrze zbadane można uznać Pojezierze Mazurskie. Podano stąd największą liczbę gatunków (o 6–12 więcej niż w innych makroregionach), prowadzono najwięcej badań w różnych środowiskach i na różnych obszarach, a ich wyniki są najkompletniejsze. Dane o innych regionach pozostają nadal niewystarczające.

Problemem równie istotnym jak niepełność danych, jest ich nieciągłość w czasie. Ta sytuacja utrudnia porównywanie składu i struktury odonotofauny z różnych okresów czasu.

Zebrane dane potwierdzają znaczenie omawianego obszaru dla gatunków zagrożonych. Występuje tu 9 z 16 gatunków z polskiej Czerwonej listy (BERNARD i in. 2002a): *Coenagrion armatum* (kategoria CR), *Nehalennia speciosa* (EN), *A. juncea* (DD), *A. subarctica elisabethae* (NT), *A. viridis* (LC), *Somatochlora arctica* (VU), *Orthetrum coerulescens* (DD), *Leucorrhinia albifrons* (LC), *L. caudalis* (NT) (Tab.). Pozostałych brak głównie ze względów zoogeograficznych, są to przede wszystkim gatunki górskie, elementy południowe lub o reliktowym areale w zachodniej Polsce. Niedostateczna wiedza o odonotofaunie regionu nie pozwala jednak ocenić aktualnego statusu większości z odnotowanych gatunków. Potwierdza to konieczność intensyfikacji badań nad występowaniem przynajmniej wybranych, najbardziej zagrożonych taksonów (BERNARD i in. 2002b).

Wątpliwości i problemy

Fragmentaryczność danych i ich nieciągłość w czasie są stratą nie do nadrobienia. Uniemożliwiają bowiem śledzenie w dłuższej perspektywie zmian składu gatunkowego oraz zmian ekologicznych i zoogeograficznych fauny.

W II połowie lat 90-tych XX w. odnotowano w Polsce ekspansję *Orthetrum albistylum*, w trakcie której granica zasięgu przesunęła się o ok. 400 km w kierunku północno-zachodnim (BUCZYŃSKI i in. 2002c). Podobnie, choć o mniejszy dystans, zmienił się areal *Erythromma viridulum*: do niedawna dochodzący do południowego Podlasia, obecnie sięga przynajmniej do centralnej części pojezierzy (BUCZYŃSKI, CZACHOROWSKI 1998; LEWANDOWSKI 1994). Zjawiska te są bez wątpienia związane ze zmianami klimatu, choć trudno wyrokować o ich trwałości. Prawdopodobnie przynajmniej u części gatunków mają one charakter fluktuacyjny (BERNARD 1997). Można więc założyć, że następowały także w przeszłości. Ale kiedy, gdzie, w jakim stopniu? – tego nie sposób ocenić.

Innym przykładem jest odonatofauna zbiorników poeksploatacyjnych: glińnianek, wód w kopalniach piasku i żwiru. Siedliska te pojawiły się licznie w XVIII i XIX w. Są one korzystne dla gatunków pionierskich, znajdujących niewiele odpowiednich siedlisk w ustabilizowanym krajobrazie, a także gatunków ciepłolubnych (BUCZYŃSKI 1999a) – co jest szczególnie istotne w regionie o chłodnym klimacie. Eksploatacja skał powierzchniowych musiała więc wpłynąć na skład gatunkowy oraz strukturę ekologiczną i zoogeograficzną odonatofauny regionu. Wobec degradacji środowiska, zbiorniki poeksploatacyjne nabierają też coraz większego znaczenia jako siedliska zastępcze dla ważek. Jednak pierwsze dane z regionu o ważkach tego środowiska ukazały się dopiero w ostatnich latach (BUCZYŃSKI, PAKULNICKA 2000), co uniemożliwia jakiegokolwiek analizy. Obecnie, wraz z ograniczeniem eksploatacji, zbiorniki te zaczynają zanikać. Należy mieć nadzieję, że chociaż ten proces i jego konsekwencje dla fauny regionu nie umkną uwadze odonatologów.

Duże trudności sprawia też ocena aktualnego statusu i rozmieszczenia poszczególnych gatunków ważek oraz ich zmian. Dotyczy to także gatunków najbardziej zagrożonych – a taka wiedza jest niezbędna do planowania ochrony gatunkowej i obszarowej.

Powyższe przykłady pokazują, jak ważne są systematycznie prowadzone badania inwentaryzacyjne. Tworzą one niezbędną podstawę analiz wyższego rzędu – całości fauny, zmian jej składu gatunkowego, struktury zoogeograficznej i ekologicznej. W przypadku pojezierzy Polski Północno-Wschodniej tej podstawy zabrakło. Mimo prawie 200 lat prac terenowych, prowadzonych przez wielu badaczy, oraz ukazania się kilkudziesięciu publikacji, jedynym nie budzącym wątpliwości elementem wiedzy o regionie jest lista gatunków.

Najbliższe lata nie rokują poprawy tego stanu rzeczy. Wobec słabości ruchu amatorskiego oraz polityki finansowej państwa w stosunku do badań faunistyczno-ekologicznych prowadzonych przez badaczy profesjonalnych (i czasopism naukowych publikujących ich wyniki), należy oczekiwać raczej spadku niż wzrostu intensywności takich prac. Pokrywa się to z ogólnymi trendami w tej dziedzinie (CZACHOROWSKI 2000). Bez celowych działań zmierzających do przełamania tej tendencji, wkrótce może zabraknąć podstawowych informacji o faunie i florze krajowej.

SUMMARY

This paper is the first synthesis of knowledge about the dragonflies of lake districts in NE Poland since 1948. The area is an important refugium of threatened species. The changes of fauna, connected with changes of climate, are also noteworthy. An analysis of the state of knowledge is also an opportunity to check how effective are researches carried out for a long time (but not systematically and without coordination).

Fourty two original papers were published in the years 1839–2002. The number of recorded species stabilised itself for the first time in the years 1951–1960 on the level of 52–53. In the nineties of the 20th century and the first years of the current decade 8 new species, mainly thermophilous of southern origin, were found. This fact shows changes in zoogeographical composition of fauna and confirms climatic changes.

The list of 61 recorded species, which constitute 84.7% of Polish dragonfly fauna, seems almost complete. Still, discovering another four species, which were recorded in the neighbouring regions of Poland and Belarus, is quite possible: *Aeshna affinis*, *Hemianax ephippiger*, *Orthetrum brunneum* and *Crocothemis erythraea*. In spite of northern position of the region, the most of southern species, which northern range limits run through Central Europe, occur in the area. However, they are clearly rarer and less numerous than in southern and central regions of Poland.

Out of 16 species included in the Polish Red list 9 occur in the area: *Coenagrion armatum* (CR), *Nehalennia speciosa* (EN), *Aeshna juncea* (DD), *A. subarctica elisabethae* (NT), *A. viridis* (LC), *Somatochlora arctica* (VU), *Orthetrum coerulescens* (DD), *Leucorrhinia albifrons* (LC), and *L. caudalis* (NT) (BERNARD et al. 2002a). However, our insufficient knowledge makes it impossible to define precisely their current status there. The lack of the remaining 7 species is mainly due to zoogeographical reasons.

Literature data are very incomplete and not always comparable. Taking into consideration the number of recorded species, the state of exploration of various habitats, the number of investigated localities, the territorial range of studies and the precision of data, it can be stated that out of 18 mesoregions only the Olsztyńskie Lakeland is well examined. Four mesoregions are examined weakly and 10 very weakly. For three mesoregions there are no data. On the macroregional level, only the Masurian Lakeland (Pojezierze Mazurskie) is well examined among four macroregions in the analysed area. Also a discontinuity of observations is an essential problem there.

The fragmentary data make it difficult to compare the species composition and structure of dragonfly fauna between different periods of time. It refers to such interesting problems as changes in occurrence of southern species (a new phenomenon or fluctuation?), or the influence of changes of landscape on dragonflies (e.g. formation and disappearance of gravel, clay and sand pits with waterbodies). The current status and distribution of threatened species are hard to define and the data are indispensable to plan protection activities. These gaps in our knowledge show how important are systematic studies of fauna.

PIŚMIENNICTWO

- ABRASZEWSKA-KOWALCZYK A., KOWALCZYK J. K., HEJDUK J., PRZYBYLSKI M., TUSZEWICKI W. 2002: Świat zwierząt Brudzieńskiego Parku Krajobrazowego. Mantis, Olsztyn. 101 ss.
- BARTENEV A. N. 1915: Fauna Rossii i sopredel'nykh' stran'. Nasekomyja ložnosetčatokrylja (*Insecta Pseudoneuroptera*). Tom' 1: *Libellulidae*. Vypusk 1. Imperatorskaja Akademijskaja Nauk, Petrograd: 1-352.
- BERNARD R. 1997: An analysis of pulsating occurrence of some allochthonous species of *Anisoptera* in the northern part of central Europe. [W:] Abstracts of Papers and Posters presented at the 14th International Symposium of Odonatology, Maribor, Slovenia, July 12-23, 1997: 6.

- BERNARD R. 1998: Zmiany w wiedzy o odonatofaunie Polski jako rezultat badań prowadzonych w latach 1990–97. [W:] I Krajowe Seminarium Odonatologiczne, Bromierzyk, 17-19 kwietnia 1998. Materiały zjazdowe: 4-6.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., ŁABĘDZKI A., TOŃCZYK G. 2002a: *Odonata* Ważki. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. Inst. Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 125-127.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G. 2002b: Stan, zagrożenia i ochrona odonatofauny Polski (*Odonata*). [W:] CZACHOROWSKI S., BUCHHOLZ L. (red.): Ogólnopolska konferencja naukowa „Ochrona owadów w Polsce – Ekologiczne i gospodarcze konsekwencje wymierania i ekspansji gatunków”. Olsztyn 21–23 września 2002 r. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Poznań – Olsztyn: 8-9.
- BROCKHAUS T. 1990: Libellenbeobachtungen in Nordpolen. Notul. odonatol., **3** (6): 81-86.
- BUCZYŃSKI P., 1999: Dragonflies (*Odonata*) of sand pits in south-eastern Poland. Acta hydrobiol., **41** (3/4): 219-230.
- BUCZYŃSKI P. 1999c: Wykaz i „Czerwona lista” ważek (*Insecta: Odonata*) województwa lubelskiego. Chrońmy Przyr. ojcz., **55** (6): 23-39.
- BUCZYŃSKI P., CZACHOROWSKI S. 1998: Przyczynek do poznania ważek (*Insecta: Odonata*) pojezierzy północno-wschodniej Polski. Przegl. przyr., **9** (3): 45-55.
- BUCZYŃSKI P., CZACHOROWSKI S., LECHOWSKI L. 2001: Niektóre grupy owadów wodnych (*Odonata, Heteroptera, Coleoptera, Trichoptera*) proponowanego rezerwatu „Torfowiska wiszące nad jeziorem Jaczno” i okolic: wyniki wstępnych badań. Roczn. nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra”, **5**: 27-42.
- BUCZYŃSKI P., CZACHOROWSKI S., PAKULNICKA J. 2000: Czy drobne zbiorniki antropogeniczne mogą być siedliskiem zastępczym dla bentosu litoralowego? [W:] CERBIN S. (red.): Fauna denna jezior. Materiały VII Ogólnopolskich Warsztatów Bentologicznych, Jezioro, Wielkopolski Park Narodowy, 25–27 maja 2000: 45-47.
- BUCZYŃSKI P., PAKULNICKA J. 2000: Odonate larvae of gravel and clay pits in the Mazurian Lake District (NE Poland), with notes on extremely northern localities of some Mediterranean species. Notul. odonatol., **5** (6): 69-72.
- BUCZYŃSKI P., SERAFIN E. 2002. Ważki Parku Krajobrazowego Pojezierza Hławskiego. Zespół Parków Krajobrazowych, Jerzwałd. 31 ss.
- BUCZYŃSKI P., CZACHOROWSKI S., SERAFIN E., SZCZEPAŃSKI W. 2002a: Czy rezerwat jest najlepszą formą ochrony owadów wodnych? – Na przykładzie ważek i chrzączek (*Insecta: Odonata, Trichoptera*) rezerwatu „Jezioro Košno”. [W:] CZACHOROWSKI S., BUCHHOLZ L. (red.): Ogólnopolska konferencja naukowa „Ochrona owadów w Polsce – Ekologiczne i gospodarcze konsekwencje wymierania i ekspansji gatunków”. Olsztyn 21–23 września 2002 r. Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Poznań – Olsztyn: 30-31.
- BUCZYŃSKI P., LECHOWSKI L., SERAFIN E. 2002b: Sprawozdanie ze wstępnych badań wybranych owadów wodnych (*Odonata; Heteroptera; Coleoptera: Adephaga, Hydrophiloidea, Dryopoidea; Trichoptera*) centralnej i południowej części Narwiańskiego Parku Narodowego. Maszynopis, Lublin. 16 ss.

- BUCZYŃSKI P., ZAWAL A., FILIPIUK E. 2002c: Neue Nachweise von *Orthetrum albistylum* (SÉLYS, 1848) in Nordpolen: Erweitert sich sein Verbreitungsgebiet in Mitteleuropa? (*Odonata: Libellulidae*). *Libellula*, **21** (1/2): 15-24.
- BURBACH K., WINTERHOLLER M. 1997: Die Invasion von *Hemianax ephippiger* (BURMEISTER) in Mittel- und Nordeuropa (*Anisoptera: Aeshnidae*). *Libellula*, **16** (1/2): 33-59.
- CZACHOROWSKI S. 2000: Faunistyka w stanie zapaści. *Forum akad.*, **5**, 2000: 39-41.
- CZACHOROWSKI S., BUCZYŃSKI P., ALEXANDROVITCH O., STRYJECKI R., KURZĄTKOWSKA A. 1998: Materiały do znajomości owadów i pajęczaków rezerwatu „Las Warmiński” (Pojezierze Olsztyńskie). *Parki nar. Rez. przyr.*, **17** (2): 75-86.
- CZACHOROWSKI S., LEWANDOWSKI K., WASILEWSKA A. 1993: The importance of aquatic insects for the landscape integration in the catchment area of the River Gizela (Masurian Lake District, northeastern Poland). *Acta hydrobiol.*, **35** (1): 49-64.
- CZEKAJ A. 1994: New records of *Crocothemis erythraea* (BRULLÉ) and *Tarnetrum fonscolombii* (SÉL.) from Poland (*Anisoptera: Libellulidae*). *Notul. odonatol.*, **4** (3): 53.
- DEMEL K. 1923: Ugrupowania ekologiczne makrofauny w strefie litoralnej jeziora Wigierskiego. *Pr. Inst. Nenckiego*, **23**: 1-49.
- FISCHER Z. 1959: *Odonata* drobnych zbiorników okolic Mikołajek. *Pol. Arch. Hydrobiol.*, **5** (2): 183-201.
- FISCHER Z. 1961: Some data on the *Odonata* larvae of small pools. *Intern. Revue ges. Hydrobiol.*, **46** (2): 269-275.
- HAGEN H. 1839: Verzeichnis der Libellen Ostpreußens. *Preuß. Prov.-bl.*, **21**: 54-58.
- HAGEN H. 1846: Die Netzflügler Ostpreußens. *Neue preuß. Prov.-bl.*, **2**: 25-31.
- HAGEN H. 1855: Siebenter Bericht des Vereins für die Fauna der Provinz Preußen. Im März 1855. *Neuroptera*. Ebendort, **7**: 350.
- HEIDEMANN H., SEIDENBUSCH R. 2002: Die Libellenlarven Deutschlands. *Handbuch für Exuviansammler. Tierwelt Deutschlands*, **72**. Goecke & Evers, Keltern. 328 ss.
- IGNATOWICZ S. 1973: Anomalia odwłokowa u samca *Ischnura elegans* LIND. *Przegl. zool.*, **17** (3): 399-400.
- IGNATOWICZ S. 1974a: O występowaniu larw wodopójek z rodzaju *Arrenurus* DUGÉS (*Arrenuridae, Hydrachnellae*) na niektórych ważkach z podrzędu *Zygoptera*. *Pol. Pismo ent.*, **44** (2): 307-314.
- IGNATOWICZ S. 1974b: Nowe dane o występowaniu roztoczy (*Acarina*) na owadach w Polsce. *Pol. Pismo ent.*, **44** (4): 705-713.
- JÖDICKE R. 1997: Die Binsenjungfern und Winterlibellen Europas. *Lestidae*. Die Neue Brehm-Bücherei Bd. 631. Westarp Wissenschaften, Magdeburg. 277 ss.
- JÖDICKE R. 1999: Libellenbeobachtungen in Podlasie, Nordost-Polen. *Libellula*, **18** (1/2): 31-48.
- KALKMAN V., DIJKSTRA K.-D. B. 2000: The dragonflies of the Białowieża area, Poland and Belarus (*Odonata*). *Opusc. zool. flumin.*, **185**: 1-19.
- KEMPKE D., REINHARDT K. 1999: Libellenbeobachtungen in Nordpolen. [W:] 18. Jahrestagung der GdO in Münster, 19.–21. März 1999. *Tagungsband*: 22.

- KLIMEK L. 1949: Ważki (*Odonata*) województwa pomorskiego. *Studia Soc. Sci. torun.*, Sec. E, **2** (1): 1-15.
- KLIMEK L. 1953: Uzupełnienia do ważek (*Odonata*) województwa pomorskiego. *Sprawozd. Tow. nauk. Toruń*, **5**: 134-136.
- KONDRACKI J. 2000: *Geografia regionalna Polski*. PWN, Warszawa. 441 ss.
- KOPERSKI P. 1997: Changes in feeding behaviour of the larvae of the damselfly *Enallagma cyathigerum* in response to stimuli from predators. *Ecol. Ent.*, **22**: 167-175.
- KOPERSKI P. 1998: Feeding in epiphytic, carnivorous insects: resource partitioning and the avoidance of intraguild predation. *Arch. Hydrobiol.*, **142** (4): 467-483.
- KOPERSKI P. 2002: Factors determining diversity in diet composition: multivariate analysis of a guild of epiphytic predators. *Arch. Hydrobiol.*, **155** (2): 291-314.
- LA BAUME W. 1908: Zur Kenntnis der Libellenfauna Posen-Westpreussens. *Schr. naturf. Ges. Danzig*, **12**: 75-83.
- LE ROI O. 1911: Die Odonaten von Ostpreußen. *Schr. phys.-ökon. Ges. Königsberg*, **25**: 13-30.
- LEWANDOWSKI K. 1994: Zmiany w strukturze gatunkowej ważek wzdłuż biegu rzeki Pasłęki. [W:] XVI Zjazd Hydrobiologów Polskich. Materiały zjazdowe. Wrocław: 189.
- LEWANDOWSKI K. 2000: Ważki (*Odonata*) drobnych zbiorników wodnych. [W:] CZECZUGA B., RYBAK J. I. (red.): Szacunek dla wody. XVIII Zjazd Hydrobiologów Polskich, Białystok 4.-8. IX. 2000. Materiały Zjazdowe. Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne, Zakład Biologii Ogólnej AM w Białymstoku, Białystok: 151-152.
- LEWANDOWSKI K., MOROZ M. 2001: *Orthetrum brunneum* (FONSCOLOMBE, 1837) – pierwsze upomnienie nowego vida dla fauny Belarusi. [W:] Tez. międzynarodn. konf. „Raznoobrazie životnogo mira Belarusi: itogi izučenija i perspektivy sochranenija”. Minsk: 91-98.
- ŁABĘDZKI A. 2001: Ordo (rząd): *Odonata* – ważki. [W:] GUTOWSKI J. M., JAROSZEWICZ B. (red.): Katalog fauny Puszczy Białowieskiej. Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa: 88-91.
- MIELEWCZYK S. 1967: Bemerkungen über Morphologie der Larven einiger Libellenarten (*Odonata*). *Bull. Acad. Pol. Sci. Cl. II. Sér. Sci. biol.*, **15** (4): 221-225.
- MIELEWCZYK S. 1969: Larwy ważek (*Odonata*) niektórych torfowisk sfagnowych Polski. *Pol. Pismo ent.*, **39** (1): 17-81.
- MIELEWCZYK S. 1990: Ważki – *Odonata*. [W:] Razowski J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, Tom I, Część XXXII/1-20. Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków: 39-41.
- MIELEWCZYK S., 1997: *Odonata*. [W:] Razowski J. (red.): Wykaz zwierząt Polski, Tom V, Część XXXII/24. Wyd. Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN, Kraków: 161.
- MIELEWCZYK S. 1998: Historia badań odonatologicznych w Polsce. [W:] I Krajowe Seminarium Odonatologiczne, Bromierzyk, 17–19 kwietnia 1998. Materiały zjazdowe: 10-13.
- MÜNCHBERG P. 1936: Die Flora und des Propstbruches bei Schloppe nebst einigen faunistischen Notizen. *Abh. Ber. naturw. Abt. grenzmärk.*, **11**: 118-124.

- OTT J. 2001: Expansion of Mediterranean species in Germany and Europe – consequences of climatic changes. [W:] WALTER G.-R., BURGA C.A. & EDWARDS P.J. (red.): „Fingerprints” of Climate Change. Adapted Behaviour and Shifting Species Ranges. Kluwer Academic / Plenum Publishers. New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: 89-111.
- RICHLING A., SOLON J. (red.) 2001: Z badań nad strukturą i funkcjonowaniem Wigierskiego Parku Narodowego. Dialog, Warszawa. 301 ss.
- RUTKOWSKI D. H. 1997: Dobowe zmiany rozmieszczenia larw *Zygoptera* – mechanizm unikania drapieżcy? [W:] XVII Zjazd Hydrobiologów Polskich. Poznań, 8–11 września 1997. Materiały zjazdowe: 121.
- RUTKOWSKI D. H. 2000: Dzienna i nocna zawartość przewodów pokarmowych larw ważek równoskrzydłych (*Odonata*, *Zygoptera*) w litoralu jeziora Kuc. [W:] CZECZUGA B., RYBAK J. I. (red.): Szacunek dla wody. XVIII Zjazd Hydrobiologów Polskich, Białystok 4.–8. IX. 2000. Materiały Zjazdowe. Polskie Towarzystwo Hydrobiologiczne, Zakład Biologii Ogólnej AM w Białymstoku, Białystok: 226.
- SCHMIDT E. 1929: Libellen, *Odonata*. [W:] BROHMER P., EHRMANN P., ULMER G. (red.): Die Tierwelt Mitteleuropas, IV. Band. Quelle & Meyer, Leipzig: 1-66.
- SCHMIDT E. 1936: Die europäischen *Leucorrhinia*-Larven, analytisch betrachtet. Arch. Natgesch., N. F., 5 (2): 287-295.
- SCHMIDT E. 1954: Über zwei seltenere *Agrion*-Arten in Ostselbien (*Odonata*). Dt. ent. Z., 1 (1): 1-5.
- SCHMIDT E. 1965: Über die Auffindung der letzten Larvenhaut von *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER) (*Odonata*, *Zygoptera*). Ent. Z., 75 (15): 169-172.
- SCHOLZ E. J. R. 1917: Beitrag zur Kenntnis der Odonaten Polens. Z. wiss. Insektenbiol., 13: 85-96.
- SÉLYS-LONGCHAMPS E., HAGEN H. 1850: Revue des Odonates d'Europe. Ouvrage servant de complément et de supplément á la Monographie des Libellulidées d'Europe. Mém. Soc. r. Sc., 6: I-XII + 1-408, 4 tabl.
- SUMIŃSKI S. 1924: O występowaniu w Polsce *Anax parthenope* DE SELYS (*Odonata*, *Aeschnidae*). Anns. zool. Mus. pol., 2 (2): 43-46.
- SUMIŃSKI S. 1925: Materjały do fauny ważek (*Odonata*) Polski: IV. Ważki zebrane nad Wigrami. Spraw. Kom. fizjogr., 58/59: 57-60.
- SUMIŃSKI S. 1927: *Anax parthenope* DE SELYS na Pojezierzu brodnickiem. Pol. Pismo ent., 6 (3-4): 250-251.
- THEUERKAUF J., ROUYS S. 2001: Habitats of *Odonata* in the Białowieża Forest and its surroundings (Poland). Fragm. faun., 44: 33-39.
- URBAŃSKI J. 1948: Krytyczny przegląd ważek (*Odonata*) Polski. Anns Univ. M. Curie-Skłodowska, sec. C, 3 (11): 289-317.

RECENZJE – REVIEWS

GAGNÉ R. J. 2004: A Catalog of the *Cecidomyiidae* (Diptera) of the World. Memoris of the Entomological Society of Washington, Number 25. Published by the Entomological Society of Washington, Washington, D. C. 408 ss.

Przyczarkowate (Diptera: *Cecidomyiidae*) są jedną z najliczniejszych, słabo poznanych rodzin z rzędu muchówek. Stąd duże zainteresowanie wzbudza ukazanie się katalogu przyczarków świata, tym bardziej, że dotychczas jedyny katalog *Cecidomyiidae* świata (KIEFFER 1913) został opublikowany 90 lat temu.

Autorem opracowania jest jeden z czołowych, światowych badaczy tych owadów – dr Raymond J. GAGNÉ, od prawie 40 lat pracujący w c/o National Museum of Natural History, Washington.

Katalog zawiera wykaz 5451 gatunków reprezentowanych przez 598 rodzajów przyczarków, w tym także reliktowych (*Catotricha* EDWARDS).

Opracowanie dotyczy czterech podrodzin: *Catotrichinae*, *Lestremiinae*, *Porricondylinae* i *Cecidomyiinae*. Z uwagi na to, że wymienione podrodziny różnią się wyraźnie, mogły być traktowane oddzielnie.

Wykazano wszystkie obowiązujące i archaiczne nazwy rodzajów i gatunków, wraz z odniesieniem do oryginalnych publikacji (autor, data, strona). W przypadku rodzajów włączono synonimy, poprawki, błędne nazwy; podano typowy gatunek, rozsiedlenie, liczbę gatunków danego rodzaju, a niekiedy uwzględniono dodatkowe uwagi oraz pomocnicze piśmiennictwo. Dla gatunków podano m.in. zasięg, żywicieli (jedyne dla *Cecidomyiinae*), oryginalną pisownię, synonimy, ewentualne błędne nazwy, poprawki, depozyt typu i okazjonalnie uwagi.

W opracowaniu zamieszczono pięć aneksów. Pierwszy z nich, „Appendix 1” zawiera klasyfikację rodziny *Cecidomyiidae*. W przypadku podrodzin: *Lestremiinae* i *Porricondylinae* autor przyjął klasyfikację odpowiednio za JASCHHOF (1998) i PANELIUS(1965). Dla *Cecidomyiinae*, autor sam dostarczył podział. „Appendix 2” dotyczy wykazu dodatkowych taksonów i zmian wprowadzonych do Katalogu. „Appendix 3” i „4” zawiera odpowiednio wykaz skrótów i ich objaśnienie oraz pełne nazwy miejsc złożenia typów. „Appendix 5” uwzględnia uwagi na temat kilku kolekcji przyczarków.

Obszerna bibliografia została zamieszczona na 45 stronach. Katalog zamyka indeks nazw łacińskich przyczarków a także nazw żywicieli.

Dzieło o formacie 28 × 21,5 cm jest bardzo starannie wydane na papierze wysokiej jakości.

Omawiany katalog – jako swego rodzaju kompendium dotychczasowej wiedzy o przyczarkach – niewątpliwie będzie mile widziany nie tylko przez entomologów, ale także przez wszystkich, którzy interesują się wyrosłami i ich sprawcami.

Małgorzata SKRZYPCZYŃSKA, Kat. Entomol. Leśnej AR, Kraków

Wiad. entomol.	23 (2)	Poznań 2004
----------------	--------	-------------

KRÓTKIE DONIESIENIA

SHORT COMMUNICATIONS

376. Stanowisko *Glaphyra marmottani* (BRISOUT) (Coleoptera: Cerambycidae) w okolicach Warszawy *

A record of *Glaphyra marmottani* (BRISOUT) (Coleoptera: Cerambycidae) in the surroundings of Warsaw, Poland

KEY WORDS: Coleoptera, Cerambycidae, *Glaphyra marmottani*, new locality, Poland.

Glaphyra marmottani (BRISOUT), zaliczany wcześniej do rodzaju *Molorchus* FABR., należy do najrzadziej występujących chrząszczy z rodziny kózkowatych (Cerambycidae) w Polsce. Według danych zawartych w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1990: Kat. Fauny Pol., XXIII, 15: 1-312), wykazany został dotąd tylko z jednego stanowiska (Gubin), leżącego na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej.

Występowanie tego gatunku stwierdzono w okolicach Warszawy:

- Sękocin vic. ad Warszawa (UTM: DC97), 23 III 2002 (pupa), bór mieszany sosnowy z dużym udziałem świerka, brzozy i dębu w podszycie (zbiorowisko roślinne *Pino-Quercetum*), leg. et coll. M. WEŁNICKI.

Z kulebki poczwarkowej w drewnie martwej gałęzi świerka wydobyto 23 marca 2002 r. poczwarkę, z której w warunkach laboratoryjnych uzyskano imago samicy po 9 dniach hodowli. Gałąź, w której znajdowała się kulebka, miała około 2 cm średnicy i znajdowała się mniej więcej w połowie długości pnia żywego drzewa, powalonego przez wiatr kilka dni wcześniej.

W literaturze jako roślinę żywicielską *Glaphyra marmottani* podaje się sosnę (BENSE 1995: Bockkaefer: illustrierter Schluessel zu den Cerambyciden und Vesperiden Europas. Longhorn beetles. Margraf Verlag, Weikersheim. 512 ss.), więc świerk jest nową rośliną żywicielską omawianego gatunku. Znalezienie poczwarki już w marcu może potwierdzać dane o jego zimowaniu w tym stadium.

Glaphyra marmottani jest gatunkiem nowym dla fauny Niziny Mazowieckiej.

Autor dziękuje p. doc. dr hab. Jerzemu M. GUTOWSKIEMU za sprawdzenie poprawności oznaczenia okazu *Glaphyra marmottani*.

Okaz dowodowy znajduje się w kolekcji autora.

Marek WEŁNICKI, Warszawa

* Druk pracy sfinansowany przez autora.

377. *Dryops anglicanus* EDWARDS, 1909 (*Coleoptera: Dryopidae*) – nowy dla Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej gatunek chrząszcza

Dryops anglicanus EDWARDS, 1909 (*Coleoptera: Dryopidae*) – new beetle for the Wielkopolska-Kujawy Lowlands

KEY WORDS: *Coleoptera, Dryopidae, Dryops anglicanus*, new record, W Poland, Wielkopolska-Kujawy Lowlands.

Rodzaj *Dryops* OLIVIER, 1791 reprezentowany jest w faunie Polski przez 11 gatunków. Wszystkie związane są ze środowiskiem wodnym lub strefą przybrzeżną. Jest to grupa stosunkowo trudna w oznaczaniu, co wpływa na niewielką liczbę informacji faunistycznych (BURAKOWSKI i in. 1983: Kat. Fauny Pol., XXIII, 9: 1-294; BURAKOWSKI i in. 2000: Kat. Fauny Pol., XXIII, 22: 1-252; WIĘŻŁAK 1986: Klucze oznacz. Owad. Pol., XIX, 48-49: 1-67).

Poniżej podajemy nowe stanowisko *Dryops anglicanus* EDWARDS:

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska: Lusowo ad Poznań (UTM: XU11), 8 V 1999, 1 ♂ w nąpływkach na zachodnim krańcu Jeziora Lusowskiego, leg. et coll. Sz. KONWERSKI, det. M. PRZEWOŻNY.

Gatunek europejski o słabo poznanym rozszedleniu. W Polsce wykazany z Pomorza, Pojezierza Mazurskiego i Puszczy Białowieskiej, przy czym większość danych pochodzi z ostatnich dwudziestu lat (BURAKOWSKI i in. 1983: *ibid.*; KUBISZ 2001: [W:] Katalog fauny Puszczy Białowieskiej. IBL, Warszawa: 155-156).

Szymon KONWERSKI, Katedra Zoologii AR, Szczecin
Marek PRZEWOŻNY, Poznań

378. *Hygrotus (Coelambus) polonicus* (AUBÉ, 1842) (*Coleoptera: Dytiscidae*) – nowe stanowisko rzadkiego chrząszcza w Polsce

Hygrotus (Coelambus) polonicus (AUBÉ, 1842) (*Coleoptera: Dytiscidae*) – new locality of the rare beetle in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Dytiscidae, Hygrotus polonicus*, new record, E Poland, Małopolska Upland.

Rodzaj *Hygrotus* STEPHENS, 1828 obejmuje ok. 70 gatunków, dawniej zaliczanych do dwóch osobnych rodzajów *Hygrotus* s. str. i *Coelambus* THOMSON, 1860, a obecnie stanowiących jedynie jego podrodzaje (FERY 2003: *Water Beetles of China.*, III: 133-193). Z Polski wykazywanych jest 12 gatunków z tego rodzaju, spośród których jedynie 4 gatunki można uznać za pospolite i licznie spotykane, a wszystkie pozostałe należą w naszym kraju do dużych rzadkości faunistycznych. Znane są z nielicznych stanowisk i często od wielu lat nie były wykazywane. Poniżej przedstawiamy nowe stanowisko *H. (C.) polonicus* (AUBÉ) jednego z najrzadziej spotykanych przedstawicieli tego rodzaju:

- Wyżyna Małopolska: Radom - Józefów (UTM: EB19), w kałuży w wyrobisku, 24 VIII 1997, 1 ♂, leg. M. MIŁKOWSKI, det. et coll. M. PRZEWOŻNY.

Gatunek ten został opisany przez AUBÉ'go na podstawie okazów pochodzących z Warszawy. Później był on wykazywany jeszcze z okolic Łowicza (oba te stanowiska położone są na terenie Niziny Mazowieckiej) i Puław (Wyżyna Lubelska). Są to nieliczne egzemplarze pochodzące z XIX i początków XX wieku (GALEWSKI, TRANDA 1978: Fauna słodk. Pol., 10: 1-396; FERY 2003: ibid.). Chrząszcz ten od dłuższego czasu w Polsce nie był odławiany. Powyższe stanowisko jest pierwszym od kilkudziesięciu lat, ponownym stwierdzeniem występowania *H. (C.) polonicus* (AUBÉ) w Polsce. Poza naszym krajem znany jeszcze z Rosji, Kazachstanu, Finlandii, Białorusi i Ukrainy. W Polsce osiąga najprawdopodobniej zachodnią granicę zasięgu.

Gatunek nowy dla Wyżyny Małopolskiej.

Marek PRZEWOŻNY, Poznań
Marek MIŁKOWSKI, Radom

379. Nowe stanowiska *Gnathoncus communis* (MARSEUL, 1862) (*Coleoptera: Histeridae*) w Polsce

New records of *Gnathoncus communis* (MARSEUL, 1862) (*Coleoptera: Histeridae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera, Histeridae, Gnathoncus*, bird boxes, new localities, Poland.

Gnathoncus communis (MARSEUL, 1862) występuje w Ameryce Północnej, Egipcie, Europie, na Kaukazie, w centralnej Azji, na Sachalinie, w Japonii i Australii. Z terenów Polski dotychczas wykazany tylko z Famulek Brochowskich (DC59) w Kampinoskim Parku Narodowym. Bionomia gatunku prawie nieznana. Chrząszcze znajdowano w dziuplach drzew i budkach lęgowych zasiedlanych przez ptaki. Był łowiony w gniazdach kruszyny, kawy, puszczyka, jastrzębia i muchołówki. Powodem małej liczby znanych stanowisk tego gatunku w Polsce jest jego skryty tryb życia i trudność w odróżnieniu od pozostałych krajowych gatunków z rodzaju *Gnathoncus* JACQUELIN-DUVAL. Wyróżnia go gęste, zlewające się w nieregularne bruzdki punktowanie pokryw, wyraźna mikrorzeźba powierzchni między punktami pokryw oraz krótka bruzdka przyszwowa (1/6 – 1/10 długości pokryw). Szczególnie podobny do *G. rotundatus* (KUGELMANN), od którego różni się dodatkowo silnie rozszerzonymi przednimi goleniami z lekko zatokowatymi wcięciami i drobnymi kolcami. Przedstawione poniżej dwa nowe dla Polski stanowiska *G. communis* wskazują na szersze rozmieszczenie tego gatunku w naszym kraju.

- Wyżyna Małopolska: Lubienia ad Starachowice (EB15), 1–30 VIII 1998, w ptasiej budce lęgowej, 2 ex., leg. A. BYK et G. OZÓG;
- Wyżyna Małopolska: Tychów ad Starachowice (EB06), 1–30 VIII 1998, w ptasiej budce lęgowej, 1 ex., leg. A. BYK et G. OZÓG.

Adam BYK, Sławomir MAZUR,
Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa

380. Interesujące chrząszcze (*Coleoptera*) odłowione w okolicach Młynar (Pojezierze Mazurskie)

Interesting beetles (*Coleoptera*) collected near Młynary (Masurian Lakeland)

KEY WORDS: *Coleoptera*, faunistic records, N Poland.

W doniesieniu prezentowanych jest szereg rzadko odławianych gatunków chrząszczy w Polsce. Opracowany materiał faunistyczny został zebrany na Warmii w grądowych drzewostanach gospodarczych Leśnictwa Godkowo (Nadleśnictwo Młynary) w pobliżu miejscowości Gładysze (DF20). Badania terenowe prowadzono od 1 III do 31 X 2003 roku. Chrząszcze odławiano w pułapki przegrodowe typu „Netocia” (SZUJECKI 2001: [W:] Próba szacunkowej waloryzacji lasów Puszczy Białowieskiej metodą zoindykacyjną. Wyd. SGGW, Warszawa: 7-31) zawieszane przed dziupłami starych drzew liściastych: brzoź, dębów, grabów, kasztanowców i lip. Zabranym materiałem faunistycznym znajduje się w zbiorze porównawczym chrząszczy Polski, Katedry Ochrony Lasu i Ekologii SGGW. Gatunki nowe dla Pojezierza Mazurskiego wyróżniono gwiazdką [*].

HYDROPHILIDAE

**Helophorus grandis* ILLIGER, 1798 – 1 ex., 1–30 IV 2003, grab.

HISTERIDAE

Paromalus flavicornis (HERBST, 1792) – 2 exx., 1–30 VI 2003 i 1–31 X 2003, dąb;

Plegaderus caesus (HERBST, 1792) – 2 exx., 1–31 V 2003 i 1–30 VI 2003, lipa.

SCAPHIDIIDAE

**Scaphisoma boreale* (LUNDBLAD, 1952) – 2 exx., 1–31 V 2003 i 1–30 VI 2003, lipa.

PSELAPHIDAE

**Bibloporus minutus* RAFFRAY, 1914 – 1 ex., 1–31 VIII 2003, brzoza.

ELATERIDAE

**Ischnodes sanguinicollis* (PANZER, 1793) – 2 exx., 1–31 V 2003 i 1–30 VI 2003, odłowiony w pułapkę zawieszoną na wysokości 5 m przed obszernym ubytkiem wewnętrznym na lipie o pierśnicy 85 cm.

Jak dotychczas z Polski podawany z dwóch stanowisk: przez SZULCZEWSKIEGO (1922: Prac. Kom. Mat.-Przyr. PTPN, B, 1, 3-4: 183-243) z miejscowości Rawicz na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej oraz przez BUCHHOLZA i OSSOWSKĄ (1990: Wiad. entomol., 9, 3-4: 61-65) z rezerwatu „Bukowa Góra” w Roztoczańskim Parku Narodowym.

Ampedus hjorti (B. G. RYE, 1905) – 2 exx., 1–30 IV 2003 i 1–31 V 2003, dąb i 1 ex., 1–30 VI 2003, lipa.

**Crepidophorus mutilatus* (ROSENHAUER, 1847) – 3 exx., 1–30 VI 2003, lipa i 1 ex., 1–30 VI 2003, dąb;

**Procræus tibialis* (LACORDAIRE, 1835) – 1 ex., 1–30 VI 2003, lipa.

DERMESTIDAE

Ctesias serra (FABRICIUS, 1792) – 3 exx., 1–30 VI 2003, dąb.

PTINIDAE

Dorcatoma chrysomelina STURM, 1837 – 2 exx., 1–30 VI 2003 i 1–31 VII 2003, dąb.

Dorcatoma lomnickii REITTER, 1903 – 2 exx., 1–31 V 2003 i 1–30 VI 2003, brzoza.

MALACHIIDAE

**Hypebaeus flavipes* KIESENWETTER, 1863 – 2 exx., 1–30 VI 2003, dąb i lipa.

CRYPTOPHAGIDAE

**Cryptophagus distinguendus* STURM, 1845 – 1 ex., 1–30 IV 2003, dąb.

LATHRIDIIDAE

Enicmus testaceus (STEPHENS, 1830) – 2 exx., 1–30 VI 2003, dąb i 1ex., 1–31 VI 2003, lipa.

CIIDAE

**Cis hispidus* (PAYKULL, 1798) – 1 ex., 1–30 VI 2003, brzoza.

Cis pseudolinearis LOHSE, 1965 – 1 ex., 1–31 V 2003, brzoza.

MELANDRYIDAE

Hypulus quercinus (QUENSEL, 1790) – 1 ex., 1–31 V 2003, lipa.

Orchesia undulata KRAATZ, 1853 – 1 ex., 1–30 IV 2003, lipa.

Jerzy BOROWSKI, Adam BYK, Kat. Ochr. Lasu i Ekol. SGGW, Warszawa
Stefan BYK, Młynary

381. Nowe stanowiska gatunków z rodzaju *Gasteruption* LATREILLE, 1796 (*Hymenoptera: Gasteruptionidae*) w Polsce

New records of some species of the genus *Gasteruption* LATREILLE, 1796 (*Hymenoptera: Gasteruptionidae*) in Poland

KEY WORDS: *Hymenoptera*, *Gasteruptionidae*, *Gasteruption*, distribution, faunistics, new records, Poland.

Rodzaj *Gasteruption* LATREILLE, 1796 jest jedynym przedstawicielem rodziny *Gasteruptionidae* w Polsce. Dane faunistyczne o poszczególnych gatunkach są bardzo skąpe i znajdują się w zaledwie kilku, głównie starych opracowaniach. Jedyny jak dotąd wykaz gatunków z tej rodziny wymienia 11 taksonów znanych z Polski (HUFLEJT 1997 [W:] J. RAZOWSKI (red.): Wykaz zwierząt Polski, 5: 116-117). 7 spośród nich podanych jest przy tym po raz pierwszy z naszego kraju. Poniżej podaję stanowiska 5 gatunków znanych dotąd z pojedynczych stanowisk. Okazy dowodowe – jeśli nie zaznaczono inaczej – zostały zebrane przeze mnie i znajdują się w kolekcji Ojcowskiego Parku Narodowego.

Gasteruption diversipes (ABEILLE, 1879)

Znany dotąd z Polski na podstawie 1 okazu zebranego w Pienińskim Parku Narodowym (Wąwóz Sobczański – UTM: DV57). Nowe stanowiska:

- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Januszowice koło Krakowa (DA26) – 5 VIII 1998, 1♂ na kwiatostanach *Daucus carota* L.; Ojcowski Park Narodowy (OPN): Grodzisko (DA16) – 11 VIII 1998, 1♀ w murawie *Origano-Brachypodietum*, 6 VII 1999, 1♂ na kwiatostanach *Peucedanum cervaria* (L.) LAP., 8–19 VIII 2002, 1♀ złowiona w białą miskę w murawie kserotermicznej; OPN: Ojców (DA16) – 31 VII 1999, 1♀ na kwiatostanach *Chaerophyllum* sp., 29 VII 1994, 1♀ na kwiatostanach *Heracleum sphondylium* L.; OPN: Pieskowa Skała (DA16) – 7 VIII 1999, 1♀ na kwiatostanach *H. sphondylium*; OPN: Prądnik Korz-

kiewski (DA15) – 6 VII 1994, 1 ♀ i 1 ♂ złowione w murawie naskalnej *Festucetum pallentis*; OPN: „Skała Krzyżowa” (DA15) – 22 VIII 1997, 1 ♀ na *P. cervaria*, 29 VI 2001, 1 ♂ w murawie *Origano-Brachypodietum*.

Gasteruption erythrostomum (DAHLBOM, 1831)

Wykazany dotychczas tylko z dwu stanowisk w południowej Polsce – w Beskidzie Zachodnim (Rytro – DV78) i Bieszczadach (Dwernik – FV15). Nowe stanowiska:

- Dolny Śląsk: Bardo [Wartha] (XR29) – 20 VII 1930, 1 ♂, leg. F. KIRSCH (kolekcja Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu – w dalszej części MGB).
- Górny Śląsk: Brynek (CA39) – 21–27 VI 1994, 1 ♀, leg. H. SZOŁTYS (kolekcja MGB); Chorzów - skansen (CA57) – 14 VI 2000, 1 ♀ na drewnianym budynku, 19 VII 2001, 1 ♂ na kwiatostanach *Apiaceae*.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: OPN: Grodzisko (DA16) – 6 VII 1999, 1 ♂ na kwiatostanach *Peucedanum cervaria*.

Gasteruption minutum (TOURNIER, 1877)

Wykazany z Polski na podstawie samicy złowionej na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej (Trzebnów ad Zawiercie – CB81). Nowe stanowiska:

- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: OPN: Grodzisko (DA16) – 6 VII 1999, 1 ♀ i 1 ♂ na drewnianych ścianach nieczynnego młyna; OPN: Wola Kalinowska, „Małesowa Skała” (DA16) – 26 VI 1994, 2 ♀ ♀ i 2 ♂ ♂ w murawie *Origano-Brachypodietum*; OPN: Ojców (DA16) – 29 VI 1995, 2 ♀ ♀ na kamiennym murku, 29 VI 1997, 1 ♀ na glinianej skarpie, 10 VII 1997, 1 ♀ na drewnianej ścianie budynku, 22 VIII 1997, 1 ♂ na kwiatostanach *Apiaceae*, 3 VI 2000, 1 ♀ na *Apiaceae*, 1 VI 2002, 1 ♂ na kwiatostanach *Apiaceae*.
- Kotlina Sandomierska: Wojnicz (DA83) – 12 VIII 1989, 2 ♂ ♂ na kwiatostanach *Aegopodium podagraria* L.

Gasteruption opacum (TOURNIER, 1877)

Wykazany z Polski na podstawie jednego okazu zebranego na Pojezierzu Mazurskim (Gutkowo ad Olsztyn – DE66). Nowe stanowiska:

- Górny Śląsk: Bytom (CA57) – 12 VIII 1928, 1 ♀, leg. F. KIRSCH (kolekcja MGB).
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: OPN: Góra Koronna (DA16) – 11 VII 2001, 1 ♂ w murawie *Origano-Brachypodietum*.

Gasteruption tournieri SCHLETTERER, 1885

Znany dotąd w Polsce z dwu stanowisk w Polsce – na Dolnym Śląsku (Opolnica ad Bardo – XR29) oraz Wyżynie Małopolskiej (Rezerwat „Grabowiec” ad Pińczów – DA69). Nowe stanowiska:

- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Dolina Będkowska, Brzezinka (DA15) – 18 VI 2002, 1 ♂ na kwiatostanach *Aegopodium podagraria*; OPN: Dolina Sąspowska (DA16) – 12 VI 2003, 1 ♀ na kwiatostanach *Apiaceae*.
- Kotlina Sandomierska: Wojnicz ad Tarnów (DA83) – 14 VIII 1989, 1 ♂ na kwiatostanach *Angelica sylvestris* L.

Bogdan WIŚNIEWSKI, Ojcowski PN, Ojców

382. Nowe stanowiska dwu gatunków z rodzaju *Polistes* LATREILLE, 1802 (*Hymenoptera: Vespidae*) w Polsce

New records of two species of the genus *Polistes* LATREILLE, 1802 (*Hymenoptera: Vespidae*) in Poland

KEY WORDS: *Hymenoptera, Vespidae, Polistes*, distribution, faunistics, new records, Poland.

Rozmieszczenie os społecznych z rodzaju klecanka – *Polistes* LATREILLE, 1802 (*Hymenoptera: Vespidae*) w Polsce wciąż nie jest poznane w wystarczającym stopniu. Dotyczy to zwłaszcza dwu gatunków: *Polistes dominulus* (CHRIST, 1791) oraz *P. gallicus* (LINNÆUS, 1767). Gatunki te przez długi czas nie były dobrze odróżniane przez faunistów, stąd starsze dane o ich rozsieleniu są praktycznie bezużyteczne. Dane pewne znaleźć można dopiero w pracy KOWALCZYKA i SZCZEPKO (2003: Wiad. entomol., 22: 69-72). Poniżej podajemy stanowiska tych dwu gatunków na podstawie okazów z kolekcji przechowywanej w Ojcowskim Parku Narodowym. Okazy klecanki – jeśli nie zaznaczono inaczej – zostały zebrane przeze mnie.

Polistes dominulus (CHRIST, 1791)

Znany dotąd z jednego stanowiska na Wyżynie Małopolskiej. Nowe stanowiska:

- Nizina Mazowiecka: Kampinoski Park Narodowy, Bromierzyk (DC59) – 22–31 VII 2002, 1 ♀ na łące przy drodze na Łasicę, leg. K. SZCZEPKO.
- Górny Śląsk: Chorzów - skansen (CA57) – 14–15 VI 2000, 2 ♀ ♀ na drewnianych zabudowaniach, 1 VII 2000, 5 ♀ ♀ na *Apiaceae*, 7 VIII 2000, 3 ♀ ♀ i 1 ♂ na drewnianych ścianach, 12 VIII 2000, 4 ♀ ♀ i 2 ♂ ♂ na *Apiaceae*, 19 VII 2001, 8 ♀ ♀ na *Apiaceae*, 26 VII 2001, 6 ♀ ♀ i 5 ♂ ♂, na *Heracleum sphondylium* L., 24 VIII 2001, 7 ♀ ♀ na *Apiaceae*; Pszczyna (CA53) – 12 VI 2000, 1 ♀ na *Heracleum sphondylium*; Racibórz (BA95) – 1–15 VIII 1974, 1 ♂, leg. A. OHRZAL.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Dolina Będkowska, Brzezinka (DA15) – 18 VI 2002, 5 ♀ ♀ na drewnianych budynkach i *Apiaceae*; Giebułtów (DA25) – 10 IX 1999, 1 ♀ na *Heracleum sphondylium*; Ojcowski Park Narodowy (OPN): Czyżówki (DA16) – 14 VIII 2000, 1 ♀ i 1 ♂ w zbiorowisku *Origano-Brachypodietum*; OPN: Dolina Prądnika (DA15) – 12 V 1998, 1 ♀ na drewnianych budynkach, 7 VI 1998, 1 ♀ na drewnianych ścianach, 23 IX 1999, 1 ♂ na *Apiaceae*; OPN: Dolina Sąspowska (DA16) – 10 V 2000, 2 ♀ ♀ w ziołoroślach; OPN: Grodzisko, murawa *Origano-Brachypodietum* obok „Skamieniałego Wędrowca” (DA16) – 11 VIII 1998, 1 ♂, 21–26 VIII 2002, 1 ♀, 30 VIII–13 IX 2002, 1 ♂; OPN: Grodzisko, pow. odlesiona (DA16) – 16 VIII 1998, 2 ♀ ♀ i 1 ♂ na *Apiaceae*, 21 VII 2003, 1 ♀; Ojców (DA16) – 31 VII 1990, 1 ♀ na *Heracleum sphondylium*; OPN: Peperówka (DA16) – 29 VIII 1999, 1 ♀ na *Solidago* sp.; OPN: Wąwóz Pilny Dół (DA16) – 12 VIII 2000, 1 ♀ w murawie z *Origanum vulgare* L.; OPN: Złota Góra (DA16) – 15 VII 2003, 1 ♀ na *Apiaceae*; Wola Kalinowska (DA16) – 10 VIII 1997, 1 ♀ na baldachach *Daucus carota* L. wśród pól uprawnych; Tenczynek (DA05) – 1 IX 2002, 1 ♀ oraz 1–3 V 2003, 2 ♀ ♀, leg. A. SOŁTYS.
- Kotlina Sandomierska: Kraków - Bieżanów (DA24) – 31 VII 2001, 7 ♀ ♀ i 2 ♂ ♂ na *Heracleum sphondylium* w zbiorowisku ruderalnym.

- Beskid Zachodni: Cieszyn (CA21) – 16 VII 1992, 4♂♂ na wieży zamku; Skawina (DA13) – 16 VII 2001, 9♀♀ i 2♂♂ na *Apiaceae*, 26 VII 2003, 4♀♀ na *Apiaceae*.
- Bieszczady: Bieszczadzki Park Narodowy, Połonina Caryńska (FV14) – 26 VII 2000, 1♂ na *Archangelica officinalis* HOFFM.

Polistes gallicus (LINNAEUS, 1767)

Pewne stanowiska tego gatunku znane są wyłącznie ze środkowej Polski oraz Beskidu Żywieckiego. Nowe stanowiska:

- Górny Śląsk: Chorzów - skansen (CA57) – 14–15 VI 2000, 3♀♀ na drewnianych zabudowaniach, 1 VII 2000, 1♀ na *Apiaceae*, 7 VIII 2000, 1♀ na drewnianych ścianach, 19 VII 2001, 1♀ na *Apiaceae*, 26 VII 2001, 2♀♀ na *Heracleum sphondylium*, 24 VIII 2001, 1♀ na *Apiaceae*; Pszczyna (CA53) – 12 VI 2000, 2♀♀ na *Heracleum sphondylium*.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Giebułtów (DA25) – 10 IX 1999, 1♀ na *Heracleum sphondylium*; Maszyce (DA15) – 16 VII 1997, 1♀ na *Verbascum* sp.; Wola Kalinowska (DA16) – 16 VII 1998, 1♀ na *Apiaceae*.
- Beskid Zachodni: Skawina (DA13) – 16 VII 2001, 1♀ na *Apiaceae*, 26 VI 2002, 2♀♀ na *Apiaceae*, 26 VII 2003, 4♀♀ na *Apiaceae*.

Bogdan WIŚNIEWSKI, Ojcowski PN, Ojców

383. Nowe dla Polski gatunki kuczmanów (*Diptera: Ceratopogonidae*)

Biting midges (*Diptera: Ceratopogonidae*) new for the Polish fauna

KEY WORDS: *Diptera, Ceratopogonidae, Brachypogon norvegicus, Dasyhelea malleola*, new records, Poland.

W „Wykazie zwierząt Polski” (SZADZIEWSKI 1991: [W:] Wykaz zwierząt Polski, t. 2: 103-109) znalazło się 170 gatunków kuczmanów. Do roku 2003 lista ta wzbogaciła się o 20 pozycji (SZADZIEWSKI, BORKENT 2003: Pol. Pismo ent., 72: 249-260). Obecnie dodajemy do niej dwa kolejne kuczmany – *Brachypogon norvegicus* i *Dasyhelea malleola*, w związku z czym rodzina *Ceratopogonidae* reprezentowana jest w Polsce przez 192 gatunki.

Brachypogon (Isohelea) norvegicus SZADZIEWSKI et HAGAN, 2000

- Pomorze Środkowe: Miastko (XV28), na kwiatach baldaszkowatych (*Apiaceae*), 10 VI 1991, 1♂, leg. A. WARZOCHA.

Kuczman opisany niedawno z południowej Norwegii. Jest to gatunek siostrzany pospolitego w Europie *Brachypogon nitidulus* (EDWARDS, 1921).

Dasyhelea (Dasyhelea) malleola REMM, 1962

- Pieniny: Szafranówka (DV67), 22 VI 2003, 1♂, leg. M. GWIZDALSKA.
- Tatry: Dolina Małej Łąki (DV25), 11 VII 2003, 1♂, leg. M. GWIZDALSKA.

Gatunek palearktyczny, znany z Hiszpanii, Niemiec, Rosji i Algierii (Béjaia, 9 V 1981, 1♂, leg. R. SZADZIEWSKI, obecne stwierdzenie).

Wszystkie okazy znajdują się w zbiorach Katedry Zoologii Bezkręgowców UG.

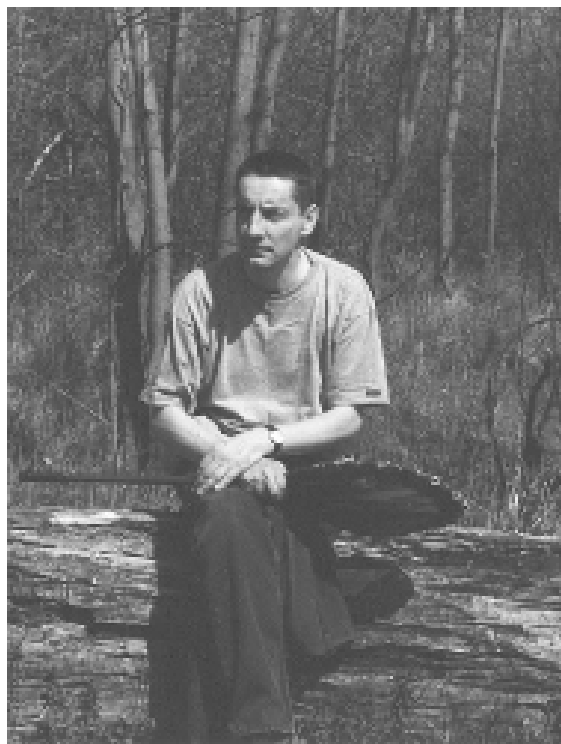
Ryszard SZADZIEWSKI, Marta GWIZDALSKA, Patrycja DOMINIAK,
Kat. Zool. Bezkręg. UG, Gdynia

SYLWETKI ENTOMOLOGÓW**ENTOMOLOGISTS****Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Entomologicznego****2. Prof. dr hab. Lech BOROWIEC**

Zarząd Główny PTEnt. inicjując nowy dział w Wiadomościach Entomologicznych, zwrócił się do mnie, jako Członka Honorowego, z prośbą o przedstawienie swojego życiorysu naukowego. Ponieważ tego typu informacje mają zwykle charakter suchych sprawozdań urzędowych lub, odpukać, wspomnień pośmiertnych, pragnę przedstawić je w formie lżejszej, refleksyjnej. Nie będzie więc dokładnej chronologii uzyskiwania stopni naukowych i awansów uczelnianych. Zainteresowanych takimi suchymi faktami odsyłam do mojej strony internetowej:

www.biol.uni.wroc.pl/cassidae

Na tejże stronie zapoznać się także można z pełnym, liczącym w chwili obecnej 250 pozycji, wykazem moich publikacji.

Urodziłem się w roku 1952 w rodzinie bez tradycji naukowych. Należę jednak do osób genetycznie napiętnowanych w kierunku zainteresowań przyrodniczych. Jak sięgam pamięcią wstecz, a potwierdzali to także moi rodzice, zawsze interesowałem się przyrodą. Przyjmowało to różne formy, od gromadzenia rozmaitych kolekcji, hodowle zwierząt (ryby, płazy, gady) i roślin (sukulenty), po zaczytywanie się literaturą przyrodniczą. Zwłaszcza w odniesieniu do książek nie było to łatwe, gdyż w czasach mojego dzieciństwa i młodości literatury tego typu było bardzo mało. Polowało się szczególnie na wydawnictwa radzieckie, tanie i zwykle na dobrym poziomie merytorycznym. W szkole podstawowej ujawniła się też moja skłonność do nadawania moim zainteresowaniom formy pisemnej, czego przykładem była 8-tomowa (zeszyty A-4, 100-kartkowe) kompilacja wiadomości o zwierzętach na wzór popularnego „Życia zwierząt” A. BREHMA. Były to wyciągi tekstowe z różnych książek, ilustrowane zdjęciami, rysunkami i wklejkami zbieranymi przy różnej okazji (funkcja opiekuna składu makulatury nie była tu bez znaczenia). Mimo tych oczywistych zainteresowań moja edukacja po szkole podstawowej była trochę nietypowa. Z powodów dla mnie do dziś niezbyt jasnych, mimo dobrych stopni, uniemożliwiono mi kontynuację nauki w szkole ogólnokształcącej. W tamtych czasach szkoły podstawowe wydawały opinie o możliwościach dalszego kształcenia. Ja na swoim świadectwie mam napisane, że jako mało zdolny, wręcz ograniczony na umyśle, nie nadaję się do ogólniaka. Zacząłem od zasadniczej szkoły zawodowej o specjalizacji chemicznej. Tam szybko się zorientowano, że nie jestem aż tak ograniczony i przeniesiono mnie po kilku miesiącach do technikum, również chemicznego, ale o profilu technologii wody i ścieków. Wydłużyło to moją edukację, bo technikum było 5-letnie, a na dodatek nie było w nim przedmiotu biologia. Jedynie w pierwszej klasie uczono przedmiotu hydrobiologia, ale w ujęciu bardziej technologicznym, nakierowanym na problemy ochrony wód. Szczęściem jednak było to, że przedmiotu uczyła Pani Irena WOJTKIEWICZ, wybitny pedagog, która jednak zaraz po pierwszej klasie odeszła nauczać biologii do nowo tworzonego VII Liceum Ogólnokształcącego we Wrocławiu. Musiała jednak zapamiętać mojego biologicznego fioła, bowiem kiedy byłem już w czwartej klasie, odszukała mnie i poinformowała, że w Polsce organizowana jest I Szkolna Olimpiada Biologiczna. Zaproponowała mi też swoją pomoc w uzupełnieniu braków w edukacji biologicznej i dołączenie do grupy przygotowywanej do olimpiady w jej szkole. W efekcie zostałem laureatem tej pierwszej olimpiady, co dało mi wstęp na studia bez egzaminów (co świadczy, że nawet w ograniczonych umysłowo warto inwestować).

Na studiach, nie od razu interesowałem się entomologią. Właściwie zacząłem od ornitologii, gdyż kierunek ten był i jest do dziś na Uniwersytecie Wrocławskim bardzo mocny i popularny. Efektem tych zainteresowań ornitologiczno-entomologicznych były prace nad muchówkami z rodziny *Hippoboscidae*. Jako regularnie zatrudniany obrączkarz ptaków miałem szansę zebrać bogaty materiał tych interesujących pasożytów. Przełomowy był rok 1973, kiedy będąc na wakacjach na Lubelszczyźnie, poczyniłem obserwacje terenowe nad ryjkowcami, co dało impuls do gromadzenia pierwszej kolekcji chrząszczy. Ryjkowce były moją pierwszą miłością. Po powrocie z wakacji zacząłem szukać kontaktów z entomologami wrocławskimi i poradzono mi spotkanie z Andrzejem WARCHAŁOWSKIM, wówczas adiunktem w Instytucie Zoologicznym, pracującym jednak nie na stanowisku naukowym, lecz w Pracowni Chemicznej. Spotkanie to zaważyło na całym moim późniejszym życiu naukowym. Po raz drugi miałem niezwykle szczęście trafić na właściwego człowieka, pasjonata, fenomenalnie wykształconego i niezwykle mądrego, kochającego młodzież, wiecznie młodego i otwartego na wszystkie nowinki naukowe. Wybił mi z głowy ryjkowce i namówił do zajęcia się na serio stonkowatymi. Z kolegami z roku studiów, Darkiem TARNAWSKIM i Wojtkiem BOGATKO, zorganizowaliśmy koło naukowe entomologów, nawiązaliśmy kontakty z innymi uczel-

niami, a zwłaszcza z organizowaną przez Bogusława SOSZYŃSKIEGO z Uniwersytetu Łódzkiego, Ogólnopolską Radą Naukową Sekcji Entomologicznych Studenckich Kół Naukowych Biologów i Przyrodników. Pod tą przydługą nazwą kryła się grupa zapalonych, młodych entomologów z całej Polski. Wielu z nich to dzisiaj wybitni uczeni, profesorowie różnych uczelni w Polsce. Wtedy było to młodość, energia, zapał i mnóstwo pomysłów na entomologię. Wspólnie organizowaliśmy obozy naukowe, seminaria, wydawaliśmy biuletyn informacyjny. Tam zdobywaliśmy doświadczenie w pracy terenowej, organizacyjnej i redakcyjnej. Trzeba koniecznie wspomnieć, że przy całej mizerii życia w tamtym systemie, studenci cieszyli się niezwykleymi względami państwa. Cała nasza działalność była finansowana ze strony organizacji studenckich. Starczało na obozy, na działalność wydawniczą, jak i na ekspedycje zagraniczne, co prawda głównie do krajów „demoludu”, ale również do krajów skandynawskich. Te ekspedycje miały szczególne znaczenie, wspólne z Darkiem TARNAWSKIM eksploracje Bułgarii zaowocowały niezwykle bogatymi zbiorami, które do dziś stanowią trzon naszych kolekcji naukowych. Pod koniec studiów miałem szczęście poznać jeszcze jednego niezwyklego człowieka, Wojtkę PUŁAWSKIEGO, wybitnego entomologa, specjalistę od błonkówek - *Sphacidae*, dziś obywatela Stanów Zjednoczonych. Był on wtedy redaktorem Polskiego Pisma Entomologicznego i zaczął wtajemniczać mnie w arkanach sztuki edytorskiej i redakcyjnej pism naukowych. Niezwykle krytyczny, czasem wręcz złośliwy, ale przy bliższym poznaniu człowiek dobrego serca, dawał niezłą szkołę autorom pragnącym publikować w PPE. Nauczył mnie zwięzłości i naukowego stylu pisania prac, zmienił też mój system wartości pracy naukowej. Ukazując piękno pracy taksonomicznej, spowodował przejście od faunistyki do taksonomii. Postanowiłem stać się systematykiem chrząszczy stonkowatych.

Niestety, moje plany musiały ulec modyfikacji. Po studiach spotkałem się z niechęcią wrocławskich ośrodków, w których mógłbym kontynuować prace taksonomiczne. Przez pół roku byłem bezrobotny, potem 9 miesięcy pracowałem jako laborant w Zakładzie Farmakognozji Akademii Medycznej. Następnie, na rok udało mi się zacząć na studium doktoranckim przy Uniwersytecie Wrocławskim. Niestety, za bardzo marne stypendium. Dlatego też, szybko skorzystałem z możliwości zatrudnienia się na Akademii Rolniczej we Wrocławiu, w Katedrze Zoologii, kierowanej przez Władysława STROJNEGO, znanego entomologa i fotografa przyrody, zwłaszcza owadów. Po pół roku przyznał mi się, że zdecydował zatrudnić mnie po kilkunastu telefonach od „dobrych ludzi” przestrzegających Go przed moją osobą. Po prostu bardzo był ciekaw tak kontrowersyjnej postaci. Jest mi bardzo miło stwierdzić, że pozostaliśmy w przyjaznych stosunkach, aż do Jego przedwczesnej śmierci. Spędziłem wiele godzin przy herbatce, słuchając jego wspaniałych gawęd na temat rozlicznych wycieczek entomologicznych i fotograficznych. Praca na Akademii Rolniczej zmodyfikowała nieco moje plany naukowe. Po drodze musiałem jednak sfinalizować doktorat, który rozpocząłem jeszcze na studium doktoranckim przy uniwersytecie. Było to studium zoogeograficzne nad rzęsielnicami świata (*Chrysomelidae: Donaciinae*). Jednak większy nacisk położyłem na badanie strąkowców – *Bruchidae*, ważnych szkodników roślin motylkowych, które w klasyfikacjach kladystycznych uchodzą za podrodzinę stonkowatych. Ukoronowaniem tych badań była rewizja światowych rodzajów tych chrząszczy, którą przedstawiłem jako rozprawę habilitacyjną. Jednym z głównych celów, obok przeglądu rodzajów strąkowców, była kompletna rewizja dużego i zabałaganionego rodzaju *Spermophagus*. Ukazała się ona w końcu jako pierwszy tom serii suplementów do czasopisma „Genus – International Journal of Invertebrate Taxonomy”, którego jestem jednym z ojców.

W latach osiemdziesiątych, w Polskiej taksonomii panowała gorąca atmosfera. Zaczęły przenikać do nas nowe prądy, związane z taksonomią kladystyczną i ewolucyjną. Byliśmy pod wrażeniem tych nowinek, spotykaliśmy się w naszej katedrze z koleżankami i kolegami

po fachu na nieformalnych spotkaniach dyskusyjnych, które stopniowo przekształciły się w regularne seminaria taksonomiczne, na które zjeżdżały się osoby z różnych części Polski. Były to prawdziwe burze mózgow. Znajdowały one swój wyraz w coraz lepszych pracach naukowych polskich entomologów młodego pokolenia, publikowanych głównie w Polskim Piśmie Entomologicznym, którego przez cały ten czas byłem redaktorem działowym (czytaj facet od czarnej roboty). Przyszedł jednak kryzys polityczny, Polskie Pismo Entomologiczne przestało się czasowo ukazywać, a dla mnie kryzys ten objawił się nieufnością zagranicznych instytucji naukowych do naszego państwa. Przestano, w trosce o bezpieczeństwo, wysyłać materiały z muzeów przyrodniczych, a my mieliśmy trudności z publikowaniem wyników swoich prac. Na dodatek, utraciłem również kontakty z naszym wschodnim sąsiadem, co w przypadku badań nad strąkowcami było katastrofą.

Na szczęście znowu spotkałem właściwego człowieka. Będąc przy jakiejś okazji w Krakowie, poznałem Adama ŚLIPIŃSKIEGO. On, znając moje wcześniejsze zainteresowania *Chrysomelidae* powiedział mi, że w naszych narodowych zbiorach w Łomnej pod Warszawą znajduje się bogaty zbiór *Cassidinae*, pochodzący z byłego Stettiner Entomologische Museum, na dodatek oznaczony przez wybitnego znawcę tarczyców, Austriaka Franza SPAETHA. Okazała się ta kolekcja rzeczywiście świetną, liczącą ponad 700 gatunków. Dawało to znakomite wejście w badania taksonomiczne. Zacząłem od opracowania egzotycznych tarczyców w zbiorach polskich. Odzyskanie niezawisłości i poprawa stosunków politycznych pozwoliła na ponowne kontakty zagraniczne, przynajmniej z Zachodem. Zacząłem regularnie otrzymywać do opracowania materiały tarczyców z muzeów zagranicznych, co pozwoliło mi na stworzenie sobie szerokiego frontu badań taksonomicznych nad tą piękną grupą chrząszczy.

Ten polepszający się okres skłonił naszą grupę dyskusyjno-seminaryjną do stworzenia od podstaw czasopisma poświęconego taksonomii bezkręgowców. Okazało się, że ze względów formalnych, powołanie czasopisma wymaga wsparcia instytucjonalnego w postaci towarzystwa naukowego. Przekształciliśmy więc nasze seminaria w Polskie Towarzystwo Taksonomiczne, którego jednym z ważniejszych celów było powołanie kwartalnika „Genus – International Journal of Invertebrate Taxonomy”. Jego pierwszy numer ukazał się za pieniądze naszego kolegi, edytora i sponsora, Jurka TURZAŃSKIEGO, przy mojej wydatnej pomocy. Spotkaliśmy się również z dużą życzliwością kolegów zagranicznych, którzy wykupili prenumeratę i wsparli w ten sposób finansowo wydawanie dalszych numerów.

W życiorysie naukowym nastąpił kolejny wspaniały moment. Moim marzeniem było wyjechać do Manchesteru, gdzie znajduje się największy na świecie zbiór *Cassidinae*, kolekcja wspomnianego już Franza SPAETHA, zawierający ponad 90% światowych gatunków, w tym setki typów opisowych. Niestety, uczelnie nie dysponowały wtedy funduszami na takie wyjazdy, nie istniał jeszcze KBN sponsorujący projekty naukowe. I ponownie spotkałem się z niezwykłym przejawem życzliwości. Kurator zbioru manchesterskiego, Colin JOHNSON, zaproponował mi 10-dniowy pobyt w muzeum i gościnę w jego domu rodzinnym na swój koszt, musiałem tylko znaleźć sponsora, który opłaci koszty podróży. Udało się, sponsorem była Fundacja Batorego. Był to przełomowy moment w moich studiach nad tarczycami. Podjąłem w Manchesterze decyzję o rozpoczęciu monograficznego opracowania tarczyców Obszaru Etiopskiego. Dwa tomy już się ukazały, a trzeci jest w produkcji (planowane jest 6 tomów).

Zmiany w Polsce następowały szybko. Powstał Komitet Badań Naukowych, który zaczął sponsorować nasze czasopismo. Rosło w siłę Polskie Towarzystwo Taksonomiczne, któremu prezesowałem do 1999 roku. W roku 1991 mogłem wreszcie powrócić do mojej macierzystej uczelni i podjąć pracę w Zakładzie Systematyki Zwierząt i Zoogeografii. Porzuciłem studia nad strąkowcami i skupiłem się na badaniach taksonomicznych *Cassidinae*. W licznych pracach opisałem do dziś ponad 280 nowych dla nauki taksonów. Nie ustrzegłem się również

pomyłek, 12 z nich poszło w synonimy, głównie w wyniku moich własnych rewizji. Opracowałem światowy katalog tarczyców, który będzie podstawą do studiów nad *Cassidinae* dla moich następców. Przez cały ten okres nie umarła też moja miłość do chrząszczy Polski. Często jeździłem w teren, wspólnie z Jarkiem KANIĄ zgromadziliśmy ogromny zbiór krajowych chrząszczy. Zaowocowały te wyjazdy i badania odkryciem ponad 90 nowych dla Polski gatunków. Po drodze, samodzielnie lub z Darkiem TARNAWSKIM, opracowałem kilka zeszytów „Kluczy do oznaczania owadów Polski” i dwa tomy monografii do „Fauny Polski”.

Wychowałem też spore grono młodych polskich entomologów. Nie będę wymieniał nazwisk. Mam nadzieję, że Oni kiedyś nadmienią o tym w swoich wspomnieniach naukowych. Obecnie kieruję dość dużym zakładem naukowym, liczącym 11 pracowników zajmujących się różnymi aspektami systematyki bezkręgowców. Moje badania naukowe biegną zwykłym tempem. Żałuję tylko, że nadmiar obowiązków administracyjnych i dydaktycznych spowodował, że praktycznie porzuciłem badania terenowe i coraz rzadziej mam kontakt z chrząszczami Polski.

Gdybym chciał podzielić się jakąś refleksją z tych moich naukowych wspomnień to myślę, że droga do sukcesów jest z jednej strony wypadkową własnej pracy i talentu, z drugiej zaś szczęścia do spotkań właściwych ludzi. W każdym razie nigdy nie należy się poddawać. Dzisiaj młodzi entomologowie, jeżeli tylko uda się im znaleźć pracę, są zwykle w komfortowej sytuacji. Świat stoi otworem, możliwości pracy naukowej są ogromne, kontakty ze światem wspaniałe. Ale również amatorzy są w lepszej sytuacji. Jest nas coraz więcej, łatwiej o współpracę i pomoc przy oznaczaniu owadów, więcej jest dobrej literatury i sprzętu. Umożliwia to podniesienie pracy amatorskiej na wyższy poziom, porównywalny z profesjonalnym.

Nie piszę w ogóle o moich związkach z Polskim Towarzystwem Entomologicznym. Zrobiłem to celowo. Moje zasługi dla Towarzystwa i polskiej entomologii przedstawiono przy wniosku o Członkostwo Honorowe. Myślę, że nie ma potrzeby tego powtarzać. Chociaż w ostatnich latach więcej serca poświęcałem Polskiemu Towarzystwu Taksonomicznemu, to zawsze uważałem, że moją kolebką jest entomologia, i w PTEnt. przeszedłem najważniejsze etapy mojej naukowej i redakcyjnej kariery. Zawsze bowiem najlepiej wspomina się czas młodości, a ten był praktycznie całkowicie związany z Polskim Towarzystwem Entomologicznym, Sekcją Koleopterologiczną i Polskim Pismem Entomologicznym.

Lech BOROWIEC, Instytut Zoologiczny U.Wr., Wrocław

Wybrane publikacje o charakterze monograficznym

- BOROWIEC L. 1980: Strąkowce – *Bruchidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, **93**: 1-51.
- BOROWIEC L., TARNAWSKI D. 1982: *Salpingidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, **86**: 1-16.
- BOROWIEC L. 1983: Pawężnikowate – *Peltidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, **69**: 1-16.
- BOROWIEC L., TARNAWSKI D. 1983. Ścierowate – *Mycetophagidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, **67**: 1-20.
- BOROWIEC L., TARNAWSKI D. 1983: *Hylophilidae*, *Scaptiidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, **78-79**: 1-16.
- BOROWIEC L., TARNAWSKI D. 1983: Wachlarzykowate – *Rhipiphoridae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XIX, **83**: 1-16.
- BOROWIEC L. 1984: Zoogeographical study on *Donaciinae* of the world (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*). Pol. Pismo ent., **53**: 433-518.

- BOROWIEC L. 1984: Wpleszczowate – *Hippoboscidae*. Klucze oznacz. Owad. Pol., Warszawa – Wrocław, XXVIII, **77**: 1-40.
- BOROWIEC L. 1987: The genera of seed-beetles (*Coleoptera, Bruchidae*). Pol. Pismo ent., **57**: 3-207.
- BOROWIEC L. 1988: *Bruchidae* – strąkowce (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, **11**: 1-226.
- BOROWIEC L. 1990: A review of the genus *Cassida* L. of the Australian region and Papuan Subregion (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*). Genus, **1**: 1-51.
- BOROWIEC L. 1991: Revision of the genus *Spermophagus* SCHOENHERR (*Coleoptera: Bruchidae: Amblycerinae*). Genus (suplement), Biologica Silesiae, Wrocław. 198 ss.
- BOROWIEC L. 1992: A review of the tribe *Aspidomorphini* of the Australian Region and Papuan Subregion (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*). Genus, **3**: 121-184.
- BOROWIEC L. 1994: Monograph of Afrotropical *Cassidinae* (*Coleoptera: Chrysomelidae*). Part I. Introduction, key to the genera, and reviews of the tribes *Episticinini*, *Basiuprionotini* and *Aspidimorphini* (except the genus *Aspidimorpha*). Genus (suplement), Biologica Silesiae, Wrocław. 276 ss.
- BOROWIEC L. 1995: Tribal classification of the cassidoid *Hispiinae* (*Coleoptera: Chrysomelidae*). [W:] J. PAKALUK, S.A. ŚLIPIŃSKI (red.): Biology, Phylogeny, and Classification of *Coleoptera*: Papers Celebrating the 80th Birthday of Roy A. CROWSON. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa: 541-558.
- BOROWIEC L. 1996: Faunistic records of Neotropical *Cassidinae* (*Coleoptera: Chrysomelidae*). Pol. Pismo ent., **65**: 119-251.
- BOROWIEC L. 1996: *Mordellidae* – Miastkowate (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, **18**: 1-191.
- BOROWIEC L. 1997: A monograph of the Afrotropical *Cassidinae* (*Coleoptera: Chrysomelidae*). Part II. Revision of the tribe *Aspidimorphini* 2, the genus *Aspidimorpha* HOPE. Genus (suplement), Biologica Silesiae, Wrocław. 596 ss.
- BOROWIEC L. 1998: Review of the *Cassidinae* of Ecuador, with a description of thirteen new species (*Coleoptera: Chrysomelidae*). Genus, **9**: 155-246.
- KILLIAN A., BOROWIEC L. 1998: Revision of Polish species of the genus *Agathidium* PANZER, 1797 (*Coleoptera: Leiodidae*). Pol. Pismo ent., **67**: 65-102.
- BOROWIEC L. 1999: A world catalogue of the *Cassidinae* (*Coleoptera: Chrysomelidae*). Biologica Silesiae, Wrocław. 476 ss.
- BOROWIEC L., KUBISZ D. 1999: Faunistic review of Polish *Mordellidae* (*Coleoptera, Tenebrionoidea*). Pol. Pismo ent., **68**: 283-317.
- BOROWIEC L. 2000: Notes on the genus *Stilpnaspis* WEISE, with description of *Pseudostilpnaspis* new genus and eleven new species of the tribe *Imatidiini* (*Coleoptera: Chrysomelidae: cassidoid Hispiinae*). Genus, **11**: 147-195.
- BOROWIEC L., ŚWIĘTOJAŃSKA J. 2001: *Cassida undecimnotata* – a species complex (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*). Genus, **12**: 63-79.
- BOROWIEC L., ŚWIĘTOJAŃSKA J. 2001: Revision of *Cassida litigiosa* group from southern Africa (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*). Ann. zool., **51**: 153-184.
- BOROWIEC L. 2001: New records of Asian and Australopapuan *Cassidinae*, with a description of five new species of *Cassida* L. from Thailand (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*). Genus, **12**: 493-562.
- BOROWIEC L. 2002: New records of Neotropical *Cassidinae*, with description of three new species (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*). Genus, **13**: 43-138.
- BOROWIEC L. 2002: A monograph of the Afrotropical *Cassidinae* (*Coleoptera: Chrysomelidae*). Part III. Revision of the tribe *Cassidini* 1, except the genera *Aethiopocassis* SP., *Cassida* L., and *Chiriodopsis* SP. Genus (suplement), Biologica Silesiae, Wrocław. 292 ss. + 17 pl.
- BOROWIEC L., SKUZA M. 2004: The structure of spermatheca in the genus *Chelymorpha* CHEVROLAT, 1837 (*Coleoptera: Chrysomelidae: Cassidinae*) and its taxonomic significance. Ann. zool., **54**: 439-451.

Wiad. entomol.	23 (2): 127-128	Poznań 2004
----------------	-----------------	-------------

KRONIKA

CHRONICLE

II Spotkanie Europejskiego Stowarzyszenia Entomologów Sądowych Londyn, 2004

Drugie Spotkanie European Association for Forensic Entomology (EAFE) odbyło się w dniach 29–30 marca 2004 roku w Londynie. Zostało one zorganizowane przez The Natural History Museum (Londyn), Forensic Alliance Ltd, (Abingdon, Oxfordshire), Cambridge Technology Systems, Gemini Data Loggers Ltd, (Chichester, West Sussex), London Convention Bureau i Forensic Science Society. W spotkaniu uczestniczyło 77 entomologów, lekarzy – patologów i policjantów z Wielkiej Brytanii, Niemiec, Belgii, Francji, Włoch, Portugalii, Szwajcarii, Hiszpanii, Austrii, Holandii, Polski i Irlandii Płn. Ponadto swoją obecnością konferencję tę uświetnili naukowcy z odległej Kanady, Australii oraz Pakistanu.

Obrady rozpoczęły się w poniedziałek, 29 marca 2004 roku, o godzinie 9.00, w Galerii Spencera, w Muzeum Historii Naturalnej, a uroczystego otwarcia dokonał prezes EAFE dr Martin HALL. Po powitaniu zebranych i podziękowaniach dyrekcji za możliwość zorganizowania Zjazdu w pięknych pomieszczeniach Muzeum, rozpoczęły się prezentacje. W ciągu dwóch dni wykłady wygłosiło 27 osób. Referaty skumulowane były w blokach tematycznych. W poniedziałek wysłuchaliśmy wystąpienia na temat ekologii owadów nekrofagicznych i innych notowanych na zwłokach oraz zapoznaliśmy się z wynikami doświadczeń przeprowadzonych w warunkach naturalnych i ciekawymi przypadkami, w których rozwiązaniu udział brali entomolodzy sądowi. Niezwykle interesujące były np. referaty Carlo CAMPOBASSO z Włoch na temat zmian na skórze zwłok wywołanych żerowaniem mrówek oraz Iana DADOURA (Australia) o rozkładzie ciał leżących w samochodach. Ponadto bardzo ciekawe były też wyniki prac Gail ANDERSON (Kanada) nad przeżywaniem postaci preimaginalnych muchówek w czasie palenia zwłok oraz Benoita BOURELA (Francja), który zajmował się wpływem substancji chemicznych na kolonizację ciał przez owady. We wtorek, z kolei, mieliśmy możliwość zapoznać się z pracami kolegów z Wielkiej Brytanii, Austrii, Francji, Niemiec, Kanady i Belgii. Prezentowali oni wyniki eksperymentów laboratoryjnych oraz przypadki dotyczące weterynarii sądowej. Prace laboratoryjne dotyczyły przede wszystkim wykorzystywania DNA w oznaczaniu ważnych nekrofagicznych grup owadów, tj. *Diptera* i *Coleoptera*. Dodatkowo wysłuchaliśmy prelekcji na temat wpływu temperatury na rozwój owadów i dyskutowaliśmy o znaczeniu entomologii sądowej i standaryzacji badań. Ten ostatni temat został przygotowany w ramach współpracy pomiędzy Jensem AMENDTEM (Niemcy), a Emmanuelem GAUDRY (Francja).

Przez cały czas mieliśmy możliwość oglądania 12 posterów o różnorodnej tematyce. Były wśród nich opisy przypadków, wyniki doświadczeń prowadzonych w terenie i laboratorium, rezultaty prac faunistycznych i molekularnych. Sesja plakatowa wzbudziła powszechne zainteresowanie, zwłaszcza, że w czasie spotkania przeprowadzono konkurs na najlepszy poster. Wygrała go Amoret BRANDT z Wielkiej Brytanii, która przedstawiła wyniki eksperymentów nad zimową aktywnością owadów na zwłokach świń.

Wszystkim wystąpieniom towarzyszyło zainteresowanie, a po każdej prezentacji rozpoczynała się dyskusja. Rozmowy o owadach i ich znaczeniu w określaniu daty zgonu toczyły się także w czasie przerw, w hotelach i na spacerach.

Organizatorzy bardzo dbali o to, by każdy z uczestników wyjechał z Londynu zadowolony. Otrzymaliśmy materiały zjazdowe, mapy miasta i Muzeum Historii Naturalnej, wiele folderów, ulotek reklamowych, torby, długopisy i ołówki z logo Muzeum oraz plecaczki od jednego ze sponsorów. Jedną z największych atrakcji była możliwość zwiedzenia wszystkich wystaw i ekspozycji w Muzeum, w tym i najnowszej o tyranozaurach. Ponadto Martin HALL, Zoe ADAMS i Amoret BRANDT przygotowali dla uczestników spotkania uroczystą kolację na „R. S. Hispaniola”, cumującej na Tamizie oraz wycieczkę śladami „Kuby Rozpruwacza”. Wieczorny spacer w zaułkach Londynu i słuchanie opowieści przewodnika o mrocznych dziejach miasta na pewno na długo utkwia w pamięci. Co najdziwniejsze, wbrew oczekiwaniom, przez cały czas panowała piękna pogoda, nie było śladu angielskiej mgły i wszystko się zieleniło się i kwitło.

Spotkanie to było kolejną niezwykłą okazją zapoznania się z najnowocześniejszymi metodami określania daty śmierci, wymiany poglądów, nawiązania nowych kontaktów i pogłębienia już zawartych w poprzednim roku. W czasie obrad ustalono, że kolejny, już trzeci Zjazd odbędzie się w Lozannie, w Szwajcarii. By zachęcić do przybycia i uczestniczenia w spotkaniu w 2005 roku, Daniel CHERIX, jeden z przyszłych organizatorów, reprezentujący Uniwersytet Lozański, przedstawił film o najpiękniejszych miejscach i zakątkach tego niezwykle urokliwego miasta i kraju.

Elżbieta KACZOROWSKA, Kat. Zool. Bezkręg. UG, Gdynia

kość (w przypadku rycin wykonanych tuszem) nie powinna przekraczać formatu A4. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Unikać należy tabel o dużym formacie (przekraczającym na wydruku szerokość 18 cm). Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objaśnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objaśnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

- W wykazie piśmiennictwa należy uwzględniać wyłącznie pozycje cytowane w tekście pracy. Wykaz ten powinien być zestawiony według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.:

Marcinkowski H. 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo ent., 54: 229-230.

Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1985: Chrząszcze *Coleoptera* – *Buprestoidae*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 10: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podawać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np.:

Jura C. (red.) 1988: Biologia rozwoju owadów. PWN, Warszawa. 250 ss.

W krótkich doniesieniach dopuszcza się jedynie niezbędne, skrócone cytowania, zamieszczone w tekście wg wzoru:

Marcinkowski H. 1984: Pol. Pismo ent., 54: 229-230.

- Transliterację z alfabetów niełacińskich należy przeprowadzić według Polskiej Normy, a stosowane skróty tytułów czasopism winny być zgodne z „World list of scientific periodicals”.

- Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii i dziedzin pokrewnych, a w treści tychże prac zaprezentować entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

- W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

- Zaleca się:

- podawanie elementów daty w kolejności – dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać liczbami rzymskimi (np. 25 IX 1989);

- podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń kwadratów siatki UTM 10 x 10 km;

- W celu zapewnienia właściwego poziomu merytorycznego czasopisma, wszystkie artykuły (za wyjątkiem materiałów kronikarskich, recenzji, polemik itp.) przed przyjęciem do druku są recenzowane przez specjalistów z odpowiedniej dziedziny.

- Materiały do druku prosimy przysyłać pod adresem Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny (z telefonem) oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTEnt. za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie).

- Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitek. Autorzy krótkich doniesień i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji, polemik, sprostowań itp. nadbitek nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 0,50 zł od znaku, natomiast opłata za reklamy ustalana jest każdorazowo na drodze umowy między reklamującym a Redakcją. Członkom Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

WARUNKI PRENUMERATY - SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób fizycznych nie będących członkami PTEnt. oraz osób prawnych prowadzi Biblioteka Polskiego Towarzystwa Entomologicznego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław. Wpłaty na rok 2004, w wysokości 45,- zł., przyjmowane są na konto:
PKO BP S.A., I O/Poznań
27 10204027 116760110
- Zamówienia hurtowe prosimy kierować pod adresem Redakcji. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTEnt., z 20% zniżką, przyjmuje:
Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań,
PKO BP S.A., I O/Poznań
27 10204027 116760110

ISBN 83-88518-91-7

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be addressed to:

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego,
Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland.

Our account: N° 27 10204027 116760110
is placed in: PKO Bank Polski S.A., I O/Poznań, Poland.

Price: institutional - 30 \$, personal - 20 \$, single fascicles - 10 \$ each.